

XXXII. Országos Tudományos Diákköri Konferencia

Állam-és Jogtudományi Szekció

Budapest, 2015. március 31.– 2015. április 2.

Nemzeti Közszolgálati Egyetem

KTK

Mindörökké fogságban, avagy az életfogytig tartó szabadságvesztés

Jelige: JOS 100

Dolgozat lezárásának időpontja: 2014. október 25.

Mindörökké fogságban, avagy az életfogytig tartó szabadságvesztés, 2014

Tartalomjegyzék

I. Bevezető gondolatok 4

II. Rövid kitekintés az életfogytiglani szabadságvesztés hazai és nemzetközi jogi szabályozására 6

Nemzetközi kitekintés, szabályozás és példák 7

III. Nemzetközi Szervezetek 16

1. Emberi Jogok Európai Bírósága (EJEB) és döntései a TÉSZ-ről 16
2. Magyar Helsinki Bizottság 19
3. CPT (Committee for the Prevention of Torture) 20
 - 3.1. A CPT észrevételei a TÉSZ-esek elhelyezésével kapcsolatosan 21
 - 3.2. Anyagi feltételek 22
 - 3.3. Tevékenységi programok 23
 - 3.5. A külvilággal való kapcsolattartás 24

IV. A hazai tényleges életfogytig tartó szabadságvesztés végrehajtása és gyakorlata 25

1. TÉSZ-esek a Szegedi Fegyház és Börtönben 26
 - 1.1. Rezsimek a Szegedi Fegyház és Börtönben 27
 - 1.1.1. BR-körlet - A Biztonsági Rezsimek 28
 - 1.1.2. 2-es számú Nevelési Csoport (pszicho-szociális körlet) 28
 - 1.1.3. 4-es számú Nevelési Csoport („nyitott fegyház” körlet) 28
 - 1.1.4. HSR-körlet, avagy a Hosszúidős Speciális Rezsimek 29
2. A HSR körlet kialakítása és jellegzetességei 30
 - Működtetés 32
 - Foglalkozások, programok a fogvatartottak számára 33
 - Szabadidős lehetőségek 33
 - Kapcsolattartás 34
 - Személyzet 35

Intézetben belüli fejlesztési lehetőségek	35
3. TÉSZ-esek a Sátorajáújhelyi Fegyház és Börtönben, valamint a Kalocsai Fegyház és Börtönben	37
V. Összefoglalás és következtetések.....	39
Bibliográfia	41

I. Bevezetőgondolatok

Tényleges életfogytig tartó szabadságvesztés. A kifejezés hallatán bárkiben negatív érzések törnek felszínre, hiszen a szabadságvesztés büntetés e formájától mai napig retteg a társadalom jelentős része, s talán pont ezért tartják az egyik legnagyobb visszatartó erőnek a bűnelkövetés terén. Hazánkban 1989-ig bevett jogi alapokon nyugvó, különös súlyú bűncselekményekért járó szankció volt a halálbüntetés. Magyarországon a halálbüntetést 1990-ben törölték el, miután az Alkotmánybíróság 23/1990. (X. 31.) AB határozatában alkotmányellenesnek nyilvánította azt, az Alkotmány¹ 8. és 54. § alapján. A 8. § második bekezdése kimondta, hogy alapvető jog lényeges tartalma nem korlátozható. Az 54. § szerint mindenkinek veleszületett joga van az élethez és az emberi méltósághoz. A halálbüntetés pedig nemcsak, hogy korlátozza, de teljesen meg is semmisíti ezeket a jogokat, így jelenleg alkotmányellenes az alkalmazása.

A kilencvenes években több olyan bűncselekmény is történt hazánkban, – például Farkas Helga elrablása és megölése, vagy a százhalombattai rém sorozatgyilkosságai – amelyek mind a társadalom, mind a politikai és igazságügyi szakemberek számára egyértelművé tették, hogy a magyar társadalom nem áll készen egy enyhe büntető politikával vértezett mindennapokra. Több civil kezdeményezés, szervezet alakult, amelyek a halálbüntetés visszaállítását követelték, arra hivatkozva, hogy a társadalom számára nagyobb a visszatartó ereje, másrészt a súlyos bűncselekmények elkövetőit, jobban kellene büntetni.

Az 1989-es rendszerváltást követően Magyarország egyre inkább a nyugati országok példáját követte az állami struktúra és igazgatás kialakításában. Így történt ez a büntető-jog, a büntetőeljárás-jog és a büntetés-végrehajtás területén is. Bár ezek a változások lassan mentek végbe, a hazai politika és jogi szaktekintélyek belátták, hogy a „fejlett és humanista” nyugati elvek nem összeegyeztethetők a halálbüntetés visszavezetésével. Így egy még külföldön is új büntetési nem bevezetésének jogi kialakításába kezdtek. A lassú döntés-előkészítést valójában alapos szakmai viták és fórumok tarkították, melyek végeztéül megalkották az 1998. évi LXXXVII. tv. a büntető jogszabályok módosításáról. Ez fogalmazta meg, helyezte jogilag és államilag elismert büntetéssé a tényleges életfogytig tartó szabadságvesztés büntetést. 1991 március 1-től a törvény hatályba is lépett, s azóta már 53 esetben szabtak ki jogerős, vagy nem jogerős tényleges életfogytig tartó szabadságvesztés büntetést.

¹ 1949. évi XX. tv. A Magyar Köztársaság Alkotmánya

Kutatásom témájául azért is választottam ezt sokat vitatott és érdekes jogi intézményt, mert szakmailag is kötődöm hozzá. Jelenleg büntetés-végrehajtási tiszthelyettesként dolgozom és folytatom tanulmányaimat. Hivatásos állományba való felszerelésemkor a Szegedi Fegyház és Börtön I. objektumába kezdtem el dolgozni. Itt található az ún. Csillag, amely nemzetközileg is ismert arról, hogy alapításakor 1885-ben Európa legfejlettebb börtönének számított, s híres volt arról, hogy itt hajtották végre legnagyobb számban az életfogytig tartó szabadságvesztéseket. A tényleges életfogytig tartó szabadságvesztés bevezetésekor ezt az Intézetet jelölték ki ezen ítéletek végrehajtására. Szolgálati feladataim ellátása során így közelebből is volt lehetőségem megismerkedni a tényleges életfogytig tartó szabadságvesztés végrehajtásával és az elítéltek helyzetével is.

A hosszú távú szabadságvesztésnek számos deszocializációs hatása van. Továbbá az intézményesítés ezeknél az elítélteknél pszichológiai problémák széles skáláját okozhatja (ide értve az önbecsülésük elvesztését és a szociális készség károsodását). Ezek a kockázatok az életfogytig tartó szabadságvesztést töltőknél még magasabbak, mivel az egész életüket börtönben kell tölteniük.

A tudományos kutatásom témájával a büntetés-végrehajtás hivatásos tagjaként ismerkedtem meg.

Kutatásom során a hazai és külföldi jogszabályokat, valamint közel 20 külföldi és 50 hazai szakirodalmat és cikket dolgoztam fel. A téma újszerűségéből fakadóan ezek a szakirodalmak 20 év gyakorlatát dolgozták fel.

A kutatásom során látogatást tettem a Szegedi Fegyház és Börtönben. Ennek során beszélgetéseket is folytattam a tényleges életfogytig tartó szabadságvesztésüket töltő fogvatartottakat felügyelő és nevelő személyezettel.

A kutatás módszere alapvetően leíró, elemző, történeti és összehasonlító jellegű volt. A kutatómunkában egyaránt igyekeztem feldolgozni a kapcsolódó elméleti munkákat, a normatív szabályozást és vizsgálódásom körébe vonni a kialakult gyakorlatot.

II. Rövid kitekintés az életfogytiglani szabadságvesztés hazai és nemzetközi jogi szabályozására

A tényleges életfogytig tartó (továbbiakban. TÉSZ) szabadságvesztés jogi szabályozásának csúcspontja az Alaptörvény áll.² Az Alaptörvény IV. cikkének (2) bekezdése így szól: „Senkit nem lehet szabadságától másként, mint törvényben meghatározott okokból és törvényben meghatározott eljárás alapján megfosztani. Tényleges életfogytig tartó szabadságvesztés csak szándékos, erőszakos bűncselekmény elkövetése miatt szabható ki.” A tényleges életfogytig tartó szabadságvesztés-büntetés intézményét a magyar büntetőjogba az 1998. évi LXXXVII. törvény iktatta be, amikor a Btk. 47. §-át az említett törvény 5. §-a módosította. A módosítás 1999. március 1. napján lépett hatályba, a módosított Btk. 47. § (1) bekezdésének hatályos szövege azóta a következőképpen rendelkezik az életfogytig tartó szabadságvesztés esetében a felülvizsgálatról, a feltételes szabadságra bocsátásról: „Életfogytig tartó szabadságvesztés kiszabása esetén az ítéletében a bíróság meghatározza a feltételes szabadságra bocsátás legkorábbi időpontját, vagy lehetőségét a feltételes szabadságra bocsátásnak kizárja.” A Büntető Törvénykönyvnek a fenti törvény 5. §-ával történt módosítása érdemben új szabályozást teremtett a feltételes szabadságra bocsátás tekintetében is: módosult a Btk. 47/A. §-a és kiegészült a 47/B-47/C. §-okkal. A feltételes szabadságra bocsátás lehetősége 1999. március 1-jétől – el nem évülő bűncselekmények esetében – legalább harminc évre emelkedett. A hivatkozott rendelkezések új fejezetet nyitottak a magyar pönológia történetében.

Az életfogytig tartó szabadságvesztés végrehajtására az Országgyűlés által 2013. decemberében elfogadott 2013. évi CCXL. törvény (a büntetések, az intézkedések, egyes kényszerintézkedések és a szabálysértési elzárás végrehajtásáról) határoz meg új célokat „Sajátos kezelési igényű elítéltek számára kialakított részlegek” című részben.

Az Országgyűlés által 2014. novemberében tárgyalta T/1707. számú törvényjavaslat (a büntetések, az intézkedések, egyes kényszerintézkedések és a szabálysértési elzárás végrehajtásáról szóló 2013. évi CCXL. törvény és ehhez kapcsolódóan más törvények módosításáról) egy – évek óta megfogalmazott – súlyos problémát rendez a TÉSZ büntetés felülvizsgálatának kérdéskörében. A Javaslat rögzíti, hogy a TÉSZ-re ítélt személyek esetében különleges, nem kérelemre induló kegyelmi eljárást kell lefolytatni. Ezzel biztosítja

² Magyarország Alaptörvénye (2011. április 25.)

a magyar jogrendszer az ítéletben kifejtett azon követelményt, hogy a TÉSZ esetében legyen olyan eljárás, amely során - ha a szabadságvesztésből már megfelelő hosszúságú idő eltelt - vizsgálható, hogy a büntetés büntetőpolitikai indokai továbbra is fennállnak-e. Az Ítélet alapján a tervezet továbbá azt is biztosítja, hogy azok az eljárási szabályok, illetve feltételek, szempontok, amelyeket a kegyelmi eljárásban vizsgálni kell, már a büntető ügyben hozott ítélet meghozatalakor előreláthatóak legyenek. Az új kegyelmi eljárás tehát annyiban eltér a kegyelmi eljárások eddigi kereteitől, hogy azt kötelező megindítani, tehát nem kegyelmi kérelemre indul.

Nemzetközi kitekintés, szabályozás és példák

Az életfogytig tartó-, illetve a hosszú tartamú szabadságvesztéssel, kapcsolatban az egyes európai államok büntetőjoga - a törvényi szabályozás, a büntetés kiszabás és a büntetés tartama alapján - alapvetően két nagy csoportba sorolható. Az első csoportba tartozó európai államok büntetőjoga – életfogytig tartó szabadságvesztés nélkül – csak határozott tartamban kiszabható büntetést ismer és alkalmaz, így Portugália, Spanyolország, Norvégia, Szerbia, Horvátország büntetőjoga. Csak példálózó jelleggel, Portugáliában már 1867-ben eltörölték a halálbüntetést.³ Igen figyelemre méltó, hogy az életfogytig tartó szabadságvesztést is már 1884-ben megszüntették, mint a humánus és liberális büntetőjogi orientációval nem összeegyeztethető jogintézményt.⁴ Tehát Portugália példája jól mutatja, hogy a jogrendet halálbüntetés és életfogytiglani büntetés nélkül is lehet megfelelően fenntartani.⁵ A portugál Btk. 41. cikke szerint a szabadságvesztés tartamának alsó határa egy hónap, felső határa 20 év, kivételesen, a legsúlyosabb néhány büntett esetében – mint például népiirtás, minősített emberölés, háborús bűntettek eseteiben – a kiszabható szabadságvesztés maximuma 25 év.⁶

A spanyol büntetőjogban a büntetések között nem található meg a halálbüntetés, mert azt az 1978. december 29-i spanyol alkotmány 15. cikke eltörölte. A spanyol büntetőjog az 1928. évi büntető kódex óta megszüntette az életfogytig tartó szabadságvesztést és a franciaországi-diktatúra bukása után sem vezették vissza a hatályos Btk.-ba. Így a

³ FANTOLY, ZS.: A halálbüntetés eltörlése Portugáliában. Jogtudományi Közlöny, 1999/8. 345-350. p.

⁴ JESCHECK, H.-H.: Die Freiheitsstrafe und ihre Surrogate in rechtsvergleichender Darstellung. In: JESCHECK, H.-H. (Hrsg.): Die Freiheitsstrafe und ihre Surrogate im deutschen und ausländischen Recht. Band 3. Baden-Baden, 1984. 2013. p.; WEBER, H.-M.: Die Abschaffung der lebenslangen Freiheitsstrafe. Baden-Baden, 1999. 209. p.

⁵ WEBER, H.-M. 1999. i. m. 209. p. (lj. 9.); Nagy, F. 2005. i. m. 193–194. p. (lj. 3.)

⁶ The Portuguese Penal Code. Chapter II. Section I. Article 41. Duration of imprisonment penalty. <http://verbojuridico.com/download/portuguesepenalcode.pdf>

szabadságvesztés felső határa 30 év lett.⁷ Az 1995. évi büntetőjogi reform a szabadságvesztés felső határát 20 évre korlátozta, és kivételesen 25, illetve 30 évig terjedt annak maximuma a súlyos büntettekénél.⁸ Lényeges változást hozott a 2003. június 30-i 7. számú törvény, amely a szervezett bűnözés és a terrorizmus elleni küzdelem jegyében a szabadságvesztés tartamának kiterjesztéséről rendelkezett. A 30 évi szabadságvesztés felső határa 40 évre emelkedett egyrészt azokban az esetekben, amikor a tettest két vagy több bűncselekményért ítélték el és e deliktumok közül legalább kettőre több, mint 20 évi szabadságvesztést írt elő a törvény. Másrészt pedig, ha a tettest két terrorista bűntett miatt ítélték el, amelyek közül az egyik több mint 20 évi szabadságvesztéssel büntetendő (spanyol Btk. 36. és 76. cikk)⁹.

Norvégiában az általános büntetőjog területén a halálbüntetést 1902-ben szüntették meg.¹⁰ A második világháború után azonban 38 kollaboránst kivégeztek, mégpedig a katonai büntetőjog alapján. 1979 májusa óta a halálbüntetést háborús idősakra vonatkozóan is eltörölték. A halálbüntetés megszüntetése után a legsúlyosabb büntetés az életfogytig tartó szabadságvesztés lett. Egy esetben abszolút büntetésként írta elő a norvég Btk. az életfogytig tartó szabadságvesztést: a királygyilkosság esetére. Minden más esetben fakultatív került szabályozásra a határozott tartamú szabadságvesztés mellett.

A szerb Btk.¹¹ alapján a 45. § (1) bek. szerint a szabadságvesztés nem lehet rövidebb 30 napnál, illetve nem lehet hosszabb 20 évnél. A legsúlyosabb bűncselekmény elkövetése esetén kivételesen 40 évig terjedő maximális börtönbüntetés szabható ki, amely csak években határozható meg. További szabály, hogy nem szabható ki olyan személy ellen, aki a bűncselekmény elkövetésének idején nem töltötte be a 21. életévét (4. bek.).

A jelenleg hatályos horvát Btk.¹² alapján, az 53. § (1) bekezdése szerint a szabadságvesztés nem lehet rövidebb 30 napnál, illetve nem lehet hosszabb 15 évnél. Az 53. § (2) bekezdése szerint halmazati büntetés esetén – a 60. §-sal összhangban (minden bűncselekményért külön büntetést szabnak ki, majd egységes büntetést állapítanak meg, maximum 40 évig) – a börtönbüntetések időtartama 20 évig terjed. A (3) bekezdés alapján a

⁷ JESCHECK, H.-H. 1984. i. m. 2013–2014 p. (lj. 9.)

⁸ WEBER, H.-M. 1999. i. m. 209. p. (lj. 9.); Nagy, F. 2005. i. m. 194–195. p. (lj. 3.)

⁹ Ley Orgánica 10/1995 de 23 de noviembre, del Código Penal. Artículo 35–36., 76.; MIR PUIG, S. –A CÁCER G. R.: Richtungswechsel in der spanischen Kriminalpolitik: Die letzten Reformen des Strafgesetzbuches. Goldammer's Archiv für Strafrecht (GA), 2005/4. 245. p.

¹⁰ JESCHECK, H.-H. 1984. i. m. 2014. p. (lj. 9.)

¹¹ Krivičnizakonik Sl.glasnik br. 85/2005, 88/2005, 107/2005, 72/2009 és 111/2009;

<http://paragraf.rs/propisi/kricni-zakonik.html>

¹² Kazneni zakon pročišćeni tekst zakona NN 110/97, 27/98, 50/00, 129/00, 51/01, 111/03, 190/03, 105/04, 84/05, 71/06, 110/07, 152/08, 57/11;

<http://www.zakon.hr/z/98/kazneni-zakon>

legsúlyosabb bűncselekmények esetében kivételesen 20-tól 40 év között terjedhet (a törvény szövegével élve „hosszú időtartamú”) szabadságvesztés-büntetés szabható ki. Az egykori Jugoszláviában is 40 év volt a maximum, ezért például a Hágai Büntető Törvényszék (ICTY) is csak annyit szabhat ki a háborús bűnökért, egy boszniai szerb esetében népiirtásért is. Ha bűncselekmény elkövetője az elkövetése pillanatában nem volt 18 éves, akkor nem szabható ki 40 év sem.

Mindezek összefoglalásaként elmondható, hogy az életfogytig tartó szabadságelvonást mellőző és csak határozott tartamú szabadságvesztésről rendelkező öt vizsgált európai ország büntetőjogi törvényi szabályozása a szabadságvesztés felső határát illetően az életfogytiglani szabadságvesztés idejével azonos. Sőt a 40, de akár a horvátoknál a kirívó, extrém magas 50 éves tartammaximum alkalmazása szinte a tényleges életfogytig tartó szabadságvesztéssel ér fel. A feltételes szabadságra bocsáthatóság lehetősége ugyanakkor valamelyest enyhítheti ezt a törvényből fakadó szigor.

A második csoportba az európai országok nagy többsége tartozik, amely országok büntetőjoga a határozott tartamú szabadságvesztésen kívül az életfogytig tartó szabadságvesztésről is rendelkezik. Ez tipikusan büntetésként, de intézkedés formájában is előfordulhat. Az intézkedési formára példaként lehet említeni – többek között – a német biztonsági őrizetet és a svájci őrizetet, továbbá az új magyar Btk.-ban használatos kényszergyógykezelést is.

A német büntetőjogban a biztonsági őrizet (Sicherungsverwahrung), mint intézkedés a társadalom védelmét szolgálja a társadalmilag nagy veszélyességű, visszaesésre hajlamos, ún. megrögzött bűnözőkkel szemben. Az intézkedésnek többfajta variánsa került bevezetésre, a megszokott esetkörökön kívül 2002-ben a fenntartásos biztonsági őrizet elrendelése vált lehetővé. 2004-ben vezette be a német törvényhozó az utólagos biztonsági őrizetet a szabadságvesztés végrehajtásának vége előtt. A biztonsági őrizeti elhelyezés tartamáról rendelkező német Btk. 67d § (3) bek. értelmében a 10 évi elhelyezés végrehajtásakor a bíróság az intézkedés megszüntetését csak akkor mondhatja ki, ha nem áll fenn az a veszély, hogy az elhelyezett hajlama/megrögzöttsége következtében jelentős súlyú bűncselekményeket követne el, amelynek révén az áldozat lelkiileg vagy testileg súlyosan sérül.¹³ A német büntetőjogban a biztonsági őrizet tartamára vonatkozó említett szabályozás révén ez az

¹³ STREE, W.– KINZIG, J. 2010. 1026. p. (lj. 3.); Nagy, F.: Gondolatok a veszélyes visszaesők biztonsági őrizetéről. In: Nagy, F.: Tanulmányok a Btk. Általános Részének kodifikációjához. Budapest 2005. 288–292. p. A biztonsági őrizetre ítéletek száma a németeknél 1965-ben 213 főt és a végrehajtásban elhelyezettek száma 1430-at tett ki. Ugyanezen adatok 1995-ben 45 és 183; 2005-ben 75 és 350; 2010-ben pedig 101 és 536 volt. Vö. SCHÖCH, H.: Sicherungsverwahrung im Übergang. Neue Kriminalpolitik (NK), 2012/2. 48. p.

intézkedés gyakorlatilag és eredményében lehet (ett) akár életfogytig tartó is, vagyis a veszély meglétére hivatkozással a tartam korlátlanul meghosszabbítható (volt). Az Európai Emberjogi Bíróság 2009-ben hozott határozata¹⁴ nyomán az utólagos biztonsági őrizet intézménye jelentősen beszűkült. A német büntetőjog a biztonsági őrizetet visszamenőleges hatállyal vezette be, azaz a már kiszabott büntetésekhöz utólag fűzte hozzá. Ehhez a pszichikailag instabil, erőszakos tettesek gyógyításáról (terápiájáról) és elhelyezéséről szóló törvény¹⁵ is kapcsolódott, amely 2011. január 1-én lépett hatályba. E szerint a büntetéseket azért nem lehet hosszabb ideig biztonsági őrizetben elhelyezni, mert a visszaható szigorítás tilalmát a biztonsági őrizet jogában is figyelembe kell venni (ThUG 1 § I.).

Az elmúlt év elején a strasbourgi bíróság is egyezményesértőnek minősítette a német (bajor) megoldást, mert nem állt fenn kielégítő összefüggés a konkrét esetben a nemi erőszak miatti elítélés és a későbbi prevenció célú elhelyezés között, s így akár a biztonsági őrizet utólag meghosszabbítható is volt. Így a fogvatartási (Egyezmény 5. cikk) és a büntetési elvek (Egyezmény 7. cikk) is sérültek.¹⁶ A német szövetségi Alkotmánybíróság 2. szenátusa időközben meghozta 2011. május 4-i ítéletét¹⁷, amely, a német alaptörvénnyel nem összeegyeztethetőnek (unvereinbar) találta, biztonsági őrizet egész rendszerét, így azt alkotmányellenesnek nyilvánította és a törvényhozót arra utasította, hogy legkésőbb 2013. május 31-ig e joganyag átfogó újraszabályozását végezze el.¹⁸

A svájci jogban az életfogytig tartó őrizetre (Verwahrung) vonatkozóan található szabályozás az alkotmányban és a Btk.-ban is. A svájci alkotmány 123 a) cikke meglepő alapossággal, részletességgel rendelkezik erről a kérdéskörrel.¹⁹ A svájci idézett alkotmányi rendelkezésre figyelemmel a svájci büntetőjogban a Btk. új Általános Részében

¹⁴ Case of M. V. Germany, Judgment of 17 December 2009, no. 19359/04

¹⁵ Gesetz zur Therapie und Unterbringung psychisch gestörter Gewalttäter (ThUG) (Therapieunterbringungsgesetz) vom 22.12.2010

¹⁶ SCHÖCH, H. 2012. 49. p. (lj. 23.); Vö. JAKAB, A.: Az új Alaptörvény keletkezése és gyakorlati következményei. Budapest, 2011. 206. p.

¹⁷ Urteil des Bundesverfassungsgerichts vom 4.5.2011. Vö. SCHÖCH, H. 2012. 50–52. p. (lj. 18.)

¹⁸ STEINHILBER, B.: Mord und Lebenslang. Baden-Baden, 2012. 255. p.

¹⁹ 123a cikk (1) Ha egy szexuális vagy erőszakos büntetést a bírósági ítélet meghozatalához szükséges szakvéleményekben különlegesen („extrém”) veszélyesnek és olyannak minősítenek, akinek az állapota nem kezelhető, akkor az élete végéig őrizetre kell ítélni az ismételt és nagy bűnelkövetési veszély miatt. Az idő előtti szabadon bocsátás vagy átmeneti szabadon bocsátás nem engedhető meg. (2) Csak, ha új tudományos eredmények igazolják, hogy a bűnelkövető gyógyítható és ezért már nem jelent veszélyt a társadalomra, akkor készíthetők róla új szakvélemények. Ha a bűnelkövető őrizetét ezeknek az új szakvéleményeknek az alapján megszüntetik, a hatóság felelősséggel tartozik az ismételt bűnelkövetés esetén. (3) Minden, szexuális vagy erőszakos büntetésre vonatkozó szakvéleményt legalább két, egymástól független, tapasztalt szakember készíti, akik az értékelés során minden, a megítéléshez szükséges alapelvet figyelembe vesznek. Vö. JAKAB, a. 2011. i. m. 206. p. (lj. 26.); LÉVAY, M.: A büntető hatalom és lehetséges korlátai egy alkotmányban, különös tekintettel a bűncselekménnyé nyilvánításra és a büntetésekre. Pázmány Law Working Papers, 2011/24. 9. p.; SZOMORA, Zs.: Büntetőjogi garanciák az Alkotmányban. Pázmány Law Working Papers, 2011/29. 7. p.

intézkedésként szabályozott őrizet helyettesít két korábbi, jogban hatályos őrizeti formát, a szokásszerű büntettek őrizetét (rég 42. cikk) és a szellemileg „abnormálisok” őrizetét [rég 43. cikk 1. pont (2) bek.]. Az őrizet új intézkedéssel átfogott célcsoportja részleteiben jelentősen különbözik a korábbi őrizeti formák által átfogott célcsoporttól. A jelenleg hatályos svájci Btk. 64. (1 bis) cikke értelmében a bíróság életfogytig tartó őrizetet rendel el, ha a büntetett az ehelyütt felsorolt súlyos (pl. emberölés, szándékos emberölés, súlyos testi sértés, rablás, szexuális erőszak) büntetéseket követte el, és ha a következő előfeltételek teljesülnek: a) a büntetett a büntetést más személy fizikai, pszichikai vagy szexuális integritását különösen súlyosan csorbította vagy csorbítani akarta; b) A büntetetténél fennáll annak a nagy valószínűsége, hogy a felsorolt bűncselekmények egyikét újból elköveti; c) A büntetett tartósan nem gyógyíthatóként sorolják be, mivel a kezelés hosszú időn át nem ígér eredményt.

A német és a svájci intézkedési szabályozás mellett meg kell említeni a magyar új büntető kódex szerinti kényszergyógykezelés intézményét, amely ismét határozatlan tartamúvá vált 2013. július 1-től. Ennek megfelelően a kényszergyógykezelést akkor kell megszüntetni, ha „szükségessége már nem áll fenn” [új Btk. 78. § (2) bekezdés], vagyis akár a kényszergyógykezelt élete végéig is szükséges lehet ezen intézkedés foganatosítása. Ezáltal az új szabályozás emberi jogi szempontból és törvényességi okokból is joggal kifogásolható. Az életfogytig tartó szabadságvesztés meghatározó szankcióformája a büntetésenkénti szabályozás. Ennek kapcsán két előzetes, elvi jelentőségűnek is tekinthető megjegyzést kell tenni.

- a.) A hatályos magyar Btk. miniszteri indokolása az életfogytig tartó szabadságvesztést egyszerűen határozatlan tartamúnak nevezi. Ez a büntetési forma tartalmaz ugyan határozatlansági mozzanatot, mégsem minősíthető valódi értelemben vett határozatlan tartamú szabadságvesztésnek, és a szankciórendszerünkben sem ezt a funkciót tölti be. A határozatlan szabadságvesztés esetében ugyanis döntően a végrehajtási szervektől/hatóságoktól függ a szabadlábra helyezés.²⁰
- b.) A másik megjegyzés az életfogytig tartó szabadságvesztés értelmezésével függ össze. Hosszú időn át az a jól bevált szokás került széles körben elfogadottá, amely szerint a szó szerinti elnevezéstől eltérően ez a büntetési forma „főszabályként” nem jelent az elítélt élete végéig tartó fogvatartást, hanem a törvényben

²⁰ Vö. FÖLDVÁRI, J.: Magyar büntetőjog általános rész. 6. átdolgozott kiadás. Budapest, 2002. 256. p.; Nagy, F. 2005. i. m. 177. p. (lj. 3.); Nagy, F.: A magyar büntetőjog általános része. 2. kiadás. Budapest, 2010. 277. p.

meghatározott büntetési időtartam letöltését követően lehetőségként jöhet szóba az elítélt feltételes szabadon bocsátására.

Az utóbbi időszakban azonban változóban van az előbbi interpretáció: az életfogytig tartó szabadságvesztés – ezen újabb értelmezés szerint – az elítélt élete végéig tart(hat), és ennek megfelelően kizárható az elítélt korábbi szabadulásának a lehetősége. Ennek okául tudható be az, hogy válságos, létbizonytalansággal járó időszakban lecsökken az emberi jogok tisztelete. Ez tükröződik a strasbourgi bíróság újabb ítélezési gyakorlatában is. E szerint az életfogytig tartó szabadságvesztés, akár a tényleges életfogytiglani büntetés – önmagában – nem sérti az Európai Emberjogi Egyezmény 3. cikkét, vagy bármely nemzetközileg elfogadott egyezményi rendelkezést. Mindazonáltal az olyan életfogytig tartó szabadságvesztés kiszabása, amely nem enyhíthető, így megfosztja az elítéltet a szabadlára helyezés bármely lehetőségétől, felvetheti az Egyezmény 3. cikkének (kínzás, embertelen, megalázó büntetés tilalma) megsértését. Vagyis „de jure” és „de facto” egyaránt kell, hogy létezzen az életfogytig tartó szabadságvesztésből történő feltételes szabadulásnak tényleges lehetősége és gyakorlata is.²¹

A legtöbb európai ország büntetőjoga az életfogytig tartó szabadságvesztés-büntetést szabályozza, vagy a halálbüntetés eltörlését követően bevezette. Ez utóbbi a jellemző számos volt szocialista ország, mint például Bulgária, Lengyelország, Csehország büntetőjogára. Szlovénia 2008-ban vezette be az életfogytig tartó szabadságvesztést.²²

Az életfogytig tartó szabadságvesztés-büntetésről rendelkező európai országok többségének büntetőjoga lehetőséget biztosít meghatározott tartamú büntetés-végrehajtás utáni feltételes szabadulásra vagy legalábbis felülvizsgálatra. Az előírt letöltendő minimumtartam országonként más és más képet mutat. Az átlagosnál alacsonyabbnak minősíthető a belga büntetőjogban a 10 évi (visszaesőknél 14 évi), a dánoknál és a finneknél a 12 évi előírás. Átlagosnak általában a 15, 20, 25 év tekinthető: 15 év előírása szerepel az osztrák, a német, a svájci büntetőjogban. A 20 évi meghatározás található a görög, a román, a cseh büntetőjogban. 25 év a lengyel, az orosz, a szlovén büntetőjogban fordul elő. Az olaszoknál speciális szabály érvényesül a 26 év megjelölésével. Felbukkan a 30 évi szabály is

²¹TÓTH, M.: Az életfogytig tartó szabadságvesztés és a remény joga újabb emberi jogi döntésekben. Jogtudományi Közlöny, 2012/6. 268–272. p. Hazánkban Törkölly Tibor, életfogytig tartó szabadságvesztésre és ennek keretében 40 évi büntetésre elítélt fordult a strasbourgi bírósághoz az Egyezmény 3. cikkének megsértése miatt, azonban a bíróság határozatában nem ítélte egyezményesértőnek a magyarországi ítéletet. Vö. Tibor Torkoly v. Hungary– 4413/06 [2011] ECHR 702 (5 April 2011).

²² Vö. Vig, D. 2009. i. m. 42–43.(lj. 17.); DÜNKEL, F. 2010. i. m. 1589. p. (lj. 5.)

az észteknél, az angoloknál, a franciáknál.²³ Ismeretesen a jelenleg hatályos magyar Btk.-ban, ha a bíróság az ítéletben rögzíti a feltételes szabadságra bocsátás legkorábbi időpontját, akkor az elévülő bűncselekmény(ek) esetében „legalább húszöt évben”, az el nem évülő bűncselekményi körnél pedig „legalább 40 évben” határozza azt meg (Btk. 43. §). Ezzel szigorúbbá vált a korábban hatályos Büntetőtörvényhez képest.

A tényleges életfogytig tartó szabadságvesztés-büntetés (vagyis a szabadulás reményének kizárása) ismert például az angol és walesi²⁴, az olasz²⁵, a francia büntetőjogban. A francia Code pénal egyenként rendelkezik a büntettekre kiszabható büntetésekről. A büntettek esetén a szabadságvesztés-büntetés minimuma 10 év, de a Btk. 131-1. cikke szabályozza a 15, a 20, a 30 évig terjedő, illetve az életfogytig tartó szabadságvesztést. A francia Btk. 131-36-1 cikke értelmében, ha egy bűncselekmény elkövetőjével szemben életfogytig tartó szabadságvesztést szabnak ki, az esküdszék dönthet úgy, hogy a feltételes szabadságra bocsátás legkorábbi időpontját nem határozza meg, azaz időbeli korlát, behatárolás nélkül hagyja. De ilyen esetben is fenntartják a jogot, hogy a büntetés-végrehajtási bíróság) 30 év elteltét követően felülvizsgálja ezt a döntést. A francia Btk. 221-3. cikke szerint a biztonsági periódus (la période de sûreté) a hosszú időtartamú szabadságvesztés első időszaka, amely alatt az elítélt nem részesülhet kedvezményekben. Ha az áldozat/sértett 15 év alatti és a cselekmény előtt vagy azzal egyidejűleg a sérelmére nemi erőszakot, kényszer, kegyetlenséget követ el a büntetett, vagy hivatalos személyként követi mindezt el, az esküdszéknek lehetősége van arra, hogy speciális határozatot hozzon. Ez a határozat két típussal bírhat. Egyrészt jelenheti azt, hogy a biztonsági periódust maximum 30 évben állapítja meg. Másrészt, mivel életfogytiglan büntetés kiszabásáról van szó, arról dönt az esküdszék, hogy a 132-23 cikkben biztosított intézkedések bármelyikét kizárhatja. Abban az esetben, ha a büntetés meg/átváltoztatására kerül sor, feltéve, hogy a kegyelmi rendelkezés másként nem határoz, akkor a biztonsági periódus tartama megegyezik azzal a büntetéssel, amely a kegyelmi intézkedésből hátravan. Továbbá ez jellemző új magyar hatályos Btk.-ban egyaránt²⁶.

²³ DÜNKEL, F. 2010. i. m. 1583–1588. p. (lj. 5.)

²⁴ Vö. VaNzyLsMit, D.: Taking Life Imprisonment Seriously. The Hague (et al), 2002. 131–134. p.; Nagy, F. 2005. i. m. 186–187. p. (lj. 3.); Vig, D. 2009. i. m. 40–42. p. (lj. 17.); Lévy, M. 2012. i. m. 74-75. p. (lj. 35.)

²⁵ Az olasz Btk. 176. cikke általános szabályként lehetővé teszi az életfogytig tartó szabadságvesztés-büntetés esetén a 26 év utáni feltételes szabadlábra bocsátást. Azonban speciális szabály vonatkozik a szervezett bűnözés/maffia tevékenységgel összefüggésben, illetve terrorizmus miatt szabadságvesztésre ítéltre, amennyiben nem együttműködőek a hatóságokkal. Az ilyen elítéltek feltételes szabadságra nem helyezhetők, így életük hátra lévő részét börtönben fogják letölteni. Vö. Italienisches Strafgesetzbuch. Codice penale italiano. Bozen, 1995. 38–40. p.; JAKAB, A. 2011. i. m. 207. p. (lj. 26.)

²⁶ Korábbi magyar Btk. 47/A § (1) és (3) bekezdés, illetve új Btk. 42. §

Néhány európai ország büntetőjoga az életfogytig tartó szabadságvesztésből csak a kivételes, a kegyelem útján történő szabadlábra helyezést, illetve annak kizárását ismeri. Ebbe a kivételes esetkörbe tartozik Litvánia²⁷, továbbá Ciprus, Hollandia és Svédország.

A vizsgált három ország közül Cipruson 1992-ig az életfogytig tartó szabadságvesztések – a börtönszabályzataik alapján – legfeljebb 20 éves tényleges elzárást jelentettek, és ezután a jó magaviseletű elítélteket szabadították. 1992-ben azonban a ciprusi Legfelsőbb Bíróság alkotmányellenesnek minősítette az említett börtönszabályzatokat, rámutatva, hogy az „életfogytig tartó szabadságvesztés helyes értelmezés szerint az elítélt élete végéig tart”, s az új, 1996-ban elfogadott végrehajtási rendelkezések ennek megfelelően ki is zárták az elítéltek jó magaviselet miatti korábbi szabadulásának lehetőségét. 1996-tól kezdve tehát az életfogytig tartó szabadságvesztésre ítélték csak a köztársasági elnöki kegyelem esetén szabadulhattak/szabadulhatnak, amennyiben az a legfőbb ügyésszel egyetértésben született.²⁸

A hollandoknál a korábbi jogi helyzet szerint az életfogytiglani büntetés kegyelem útján maximum 30 évi szabadságvesztésre volt átváltoztatható, amelyből a 2/3 rész letöltése után vált lehetővé a szabadulás.²⁹ A holland kegyelmi törvény alapján az uralkodó két okból adhat kegyelmet. Az első egy olyan körülményre vonatkozik, amelyet a bírósági döntésnél nem, vagy nem megfelelően vettek figyelembe, és amelynek következtében, ezen körülmény ismerete más büntetés kiszabását tette volna lehetővé, vagy a büntetést egyáltalán nem szabták volna ki. A másik ok szerint, ha hitelt érdemlően bizonyítják, hogy a bíró(ság)i határozat végrehajtása vagy annak folytatása a büntetőjoggal elérni kívánt célok egyikét sem szolgálja. Az életfogytig tartó börtönbüntetésre ítéltre vonatkozóan azonban a holland igazságügy-miniszter 2004-ben kinyilvánította, hogy a kegyelem intézménye rájuk nem vonatkozik, esetükben nem létezik, és hogy az életfogytiglani büntetés egyszerűen az élet hátralévő részét jelenti. Ezt követően ez a nézet a holland kormány által is támogatottá vált, amit az a tény is alátámaszt, hogy az a három büntetett, akiket az 1980-as években ítélték életfogytiglanra, még nem szabadultak. A holland bírák is az életfogytiglani börtönbüntetést végleges/állandó elzárásnak tekintik, és ezáltal kizárják ebben a körben a kegyelem intézményének a létezését. A holland legfelsőbb bírói fórum szintén ezt az álláspontot képviseli: egy 2006. márciusi esetben úgy tekintette, hogy a bíró(ság) az életfogytig tartó börtönbüntetés kiszabásával az elítélt társadalomba való visszatérését kívánja

²⁷ Vö. DÜNKEL, F. 2010. i. m. 1585 p. (lj. 5.)

²⁸ TÓTH, M. 2012/6. i. m. 268. p. (lj. 34.)

²⁹ DÜNKEL, F. 2010. i. m. 1585 p. (lj. 5.)

megakadályozni.³⁰ A svédeknel a szabadságvesztés-büntetés tartama a Btk. 26. fejezetének 1. §-a szerint 14 naptól – „általános” szabályként – 10 évig terjed. Halmazati büntetésként a szabadságvesztés-büntetés maximuma 14 évre, visszaesés esetében 18 évre emelkedik. A svéd Btk. ugyancsak ismeri az életfogytig tartó szabadságvesztést. Meglepően, a büntetés minimum tartamát figyelembe véve nincs konkrét meghatározás, így az határozatlannak tekinthető. Lehetőség van azonban arra, hogy az életfogytig tartó szabadságvesztést az Örebro Kerületi (District) Bíróság az elítélt kérelmére határozott tartamú szabadságvesztés-büntetés változtassa át. Az így átváltoztatott büntetés a határozott tartamú szabadságvesztés-büntetés maximumáig terjedhet.³¹

³⁰ NOORDUYN, C.: Life is life in the Netherlands. IBA Legal Practice Division– Criminal Law Committee Newsletter, September 2008. 12–15. p.; Vö. Jakab, A. 2011. i. m. 207. p. (lj. 26.)

³¹ Vö. CORNILS, K.– JAREBORG, N.: Einführung in das schwedische Kriminalgesetzbuch. Max- Planck Institut háziadványa. Freiburg im Br. (é. n.) 24–25. p.; DÜNKEL, F. 2010. i. m. 1585–1586. p. (lj. 5.); <http://www.kriminalvarden.se/en/Other-languages/Sanctions/>

III. Nemzetközi Szervezetek

A világ legtöbb országában meghatározó szereppel végzik tevékenységüket a nemzetközi szervezetek, amelyek felügyelik és ellenőrzik a büntető és büntetés-végrehajtási rendszereket. Munkájukkal hozzájárulnak az egységes, jogszerű, humánus és fejlődő igazságszolgáltatás kialakulásához. Ezen szervezetek közül is kiemelkedik az Emberi Jogok Európai Bírósága, a Magyar Helsinki Bizottság és a CPT (Committee for the Prevention of Torture), avagy a Kínzást és az Embertelen vagy Megalázó Bánásmódot megelőzni hivatott Európai Bizottság.

1. Emberi Jogok Európai Bírósága (EJEB) és döntései a TÉSZ-ről

Az Emberi Jogok Európai Bírósága (EJEB) az 1950-es „Egyezmény az emberi jogok és alapvető szabadságok védelméről”, vagy röviden az Emberi Jogok Európai Egyezménye betartásának felügyeletére létrehozott bíróság. Az Egyezmény védi különösen: az élethez való jogot; a tisztességes eljáráshoz való jogot polgári és büntető ügyekben egyaránt; a magán- és családi élet tiszteletben tartásához való jogot; a véleménynyilvánítás szabadságát; a gondolat, lelkiismeret és vallás szabadságát; a hatékony jogorvoslathoz való jogot; a javak háborítatlan élvezetéhez való jogot, a választójogot és a választhatósághoz való jogot is.³²

Az első nagy hatású ügy³³, amelyben a Bíróságnak állást kellett foglalnia a TÉSZ és az Egyezmény viszonyát illetően, a Ciprus ellen indult Kafkaris-ügy volt, ahol a kérelmezőre TÉSZ-t szabtak ki, aki az Egyezmény 3. cikkének megsértésére hivatkozva a Bírósághoz fordult. Az EJEB Nagykamarája szerint egy felnőtt elkövetőre kiszabott életfogytig tartó szabadságvesztés önmagában nem ellentétes az Egyezménnyel [Kotälla v. the Netherlands], azonban a nem mérsékelhető büntetés főlveheti a 3. cikk sérelmét [Einhorn v. France]. Önmagában az, hogy a gyakorlatban, teljes tartamában le kell tölteni a szabadságvesztést, semmiképpen nem egyezményesértő, amennyiben a büntetés de jure és de facto, azaz jogilag

³² http://hu.wikipedia.org/wiki/Emberi_Jogok_Eur%C3%B3pai_B%C3%ADr%C3%ADr%C3%B3s%C3%A1ga

³³ Strasbourg-i döntések

Einhorn v. France, no. 71555/01 § 27.

Iorgov (II) v. Bulgaria, no. 36295/02.

Kafkaris v. Cyprus, no. 21906/04.

Kotälla v. the Netherlands, no. 7994/77, Decisions and Reports 14, p. 240.

László Magyar v. Hungary, no. 73593/10.

Murray v. The Netherlands, no. 10511/10.

Vinter and Others v. The United Kingdom [GC], nos. 66069/09, 130/10 and 3896/10.

és ténylegesen is mérsékelhető. A ciprusi TÉS Z 2008-ban tehát kiállta a 3. cikk próbáját. A minimum level of severity-követelmény és a 3. cikk abszolút szerkezete nem ellentmondásmentes.³⁴

A következő fontos döntés 2010-ben született, a Iorgov (II) v. Bulgaria-ügyben. A kérelmezőt 1990-ben halálra ítélték, azonban időközben a parlament végrehajtási moratóriumot rendelt el, majd 1998. december 23-án eltörölte a halálbüntetést, amelynek helyébe a TÉS Z lépett. 1999 januárjában Bulgária alelnöke rendeletével a kérelmező ítéletét is átváltoztatta az új büntetésre, aki ezt követően fordult a strasbourgi Bírósághoz. Az ügyben a bolgár kormány érvelésében is felmerült a diszkrecionális jogkörben megadható elnöki kegyelem intézménye, mint a mérsékelhetőség biztosítója. Igaz, hogy az e kegyelemmel kapcsolatos döntést nem kell indokolni, az jogorvoslattal nem támadható, a Bíróság azonban úgy ítélte meg, hogy a kérelmező számára a bolgár jog kegyelmi rendszere biztosítja a reményt a szabadulásra, azaz a büntetés de jure mérsékelhető. A de facto mérsékelhetőséggel kapcsolatban a Bíróság kifejtette, hogy abból, hogy a TÉS Z bevezetése óta eltelt 20 év alatt egyetlen elítélt sem részesült kegyelemben, nem vonható le arra következtetés, hogy az alelnök a jövőben sem fog ilyen kegyelmet gyakorolni. A kérelmező tehát nem bizonyította kétséget kizáróan, hogy a felülvizsgálatnak a reménye sem adatik meg számára, így a Kamara mellőzte a 3. cikk sérelmének megállapítását.

A Bíróság releváns esetjogában kiemelkedő jelentőségű a Vinter-ügy. Az ügy először az EJEB egyik kamarája elé került, amely a brit TÉS Z és az EJEE 3. cikk viszonyának vizsgálatakor arra jutott, hogy az ilyen szankció felveti a 3. cikk tilalmába ütköző durván aránytalan büntetés kérdését. Arra tekintettel azonban, hogy TÉS Z-t jellemzően a legsúlyosabb bűncselekményekért szabnak ki, az elítéltnak – attól függetlenül, hogy határozott vagy határozatlan időre ítélik – számolnia kell azzal, hogy hosszú évtizedeket börtönben fog tölteni a szabadulás reménye nélkül. A brit secretary of state (kb. igazságügyi miniszter) végrehajtási kegyelmével kapcsolatban azonban a Kamara eltért a korábbi gyakorlat alapján jósolható megállapítástól: kimondta, hogy a miniszter kegyelme nem megfelelő garancia az aránytalanság kiküszöbölésére, mert a döntés meghozatalakor nem a 3. cikk szempontjai jutnak érvényre. A gyakorlatban ugyanis csak végnapjaikat élő betegek

³⁴ KARSAI Dániel: Az Emberi Jogok Európai Bíróságának határozata a tényleges életfogytiglani szabadságvesztésről. In: Jogesetek Magyarázata, 2014/1. 70–77. (<http://goo.gl/SO5ihi>)

részesülnek benne. A döntés olyan jelentőségű volt, hogy a Bíróság befogadta a csupán egészen különleges esetben lehetséges „fellebbezést”.³⁵

A Nagykamara – a kamarával ellentétben – arra a következtetésre jutott, hogy az Egyezmény 3. cikkét úgy kell értelmezni, hogy az előírja a büntetés felülvizsgálat útján történő mérsékelhetőségét. Vitathatatlan ugyan, hogy a jogerős ítélet kiszabásához képest évtizedekkel későbbi időpontban esedékes az ilyen felülvizsgálat, mégsem várható el, hogy az elítélt teljes bizonytalanságban várja ki azt a jövőbeli, bizonytalan időpontot, amikor megnyílik számára a 3. cikkre alapított strasbourgi kérelem benyújtásának lehetősége. Az elítéltek tehát már az ítélet kihirdetésekor joga van ahhoz, hogy tisztában legyen a kiszabott büntetéssel, a feltételes szabadságra bocsátás legkorábbi időpontjával és feltételeivel. Ebből következően egy felülvizsgálati mechanizmust nem biztosító jogrendszerben az elítélt az ítélet kihirdetésekor, és nem egy későbbi időpontban válik egyezményesértés áldozatává. A Nagykamara a fentiek alapján 16:1 arányban megállapította az ügyben 3. cikk sérelmét.³⁶

Árnyalja azonban a képet a Murray-ügy: a holland Antillákon elítélt kérelmezőre TÉSZ-t szabtak ki, aki emiatt a Bírósághoz fordult. A kérelem benyújtását követő curaçaói törvényi változások azonban bevezették a kötelező felülvizsgálat intézményét, amely új szabály a kérelmezőre is vonatkozott. A Bíróság, némileg eltérve a Vinter-ügyben kimondottaktól, azt állapította meg, hogy a strasbourgi döntés idején a kérelmező nincsen megfosztva a remény jogától. Ebből arra következtethetünk, hogy a 3. cikk megsértésének megállapítását a felülvizsgálat utóbb történő bevezetésével az állam elkerülheti. Megjegyzem, a döntés nem végleges, ugyanis a Nagykamara befogadta az ügyet, a jogerős döntést e plénium hozza majd meg.

A magyar TÉSZ vonatkozásában az első, formailag is érdemi határozat Magyar László ügyében született. A Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Bíróság döntése 2010. szeptember 28-án emelkedett jogerőre. A kérelmező beadványában annak megállapítását kérte a strasbourgi Bíróságtól, hogy büntetése sem de jure, sem de facto nem mérsékelhető, következésképp ellentétes az Egyezmény 3. cikkével. Rámutatott, hogy a Kafkaris-ügyben elfogadott elnöki pardonnal ellentétben a magyar szabályozás értelmében a köztársasági elnök kegyelme csak

³⁵ GRÁD András – WELLER Mónika: A strasbourgi emberi jogi bírászkodás kézikönyve. HVG-ORAC, 2011. pp. 48sk.

³⁶ GÖNCZI Gergely: A remény rabjai? Egy strasbourgi döntés elemzése I–II. Ügyvédvilág Online. (<http://goo.gl/7U6TCF>; <http://goo.gl/Kn761Q>)

LÉVAY Miklós: Az Emberi Jogok Európai Bírósága a tényleges életfogytig tartó szabadságvesztésről. In: Jogesetek Magyarázata, 2012/3. 74–78.

az igazságügyi miniszter ellenjegyzése mellett érvényes. Az így hozott döntés diszkrecionális, politikai megfontolásokon nyugszik, így mellőz minden jogi szabályozást és biztosítékot a kérelem érdemének vizsgálatára vonatkozóan, azaz a büntetés nem tekinthető de jure mérsékelhetőnek. Arra tekintettel, hogy a köztársasági elnök mindeztáig egyetlen TÉSZ-es elítéltet sem részesített kegyelemben, a büntetés de facto sem mérsékelhető, a kérelmezőt tehát az állam megfosztotta a reménytől, aki ennek folytán az ítélet jogerőre emelkedésének pillanatában egyezményesértés áldozata lett. A magyar kormány álláspontja szerint a büntetés mind de jure, mind de facto mérsékelhető. A remény joga csupán a szabadulás elméleti lehetőségének biztosítását írja elő, nem pedig az adott elítélt tényleges, bizonyos szabadságra bocsátását. A Bíróság megállapította, hogy a köztársasági elnököt nem köti jogszabály, amely a kérelem vizsgálatához világos szempont- és kritériumrendszert adna, továbbá az igazságügyi miniszternek nincsen indokolási kötelezettsége, így nem kellően biztosított az, hogy a kegyelem kérelmezői számára világos legyen, milyen feltételeknek kell megfelelni a feltételes szabadságra bocsátás kiérdekléséhez.

Mindezeket figyelembe véve a Bíróság egyhangúan megállapította, hogy a magyar TÉSZ nem tekinthető strasbourgi értelemben mérsékelhető büntetésnek, így sérti az Egyezmény 3. cikkét. A Bíróság a konkrét ügyön túlmutatva azt is megállapította, hogy a magyar TÉSZ olyan rendszerszintű problémát jelent, amit az államnak, lehetőleg jogalkotás útján orvosolnia kell. A kormány kérte az ügynek a Nagykamara elé terjesztését, így a – meggyőződésem szerint bizonyosan elutasító – döntés megszületéséig az ítélet nem tekinthető véglegesnek.

2. Magyar Helsinki Bizottság

A Magyar Helsinki Bizottság tevékenysége elsődlegesen az emberi jogokat, a lelkiismeret szabadságát, a vélemény-nyilvánítás szabadságát és az információk szabad áramlását veszi górcső alá. A Magyar Helsinki Bizottság figyelemmel kíséri a nemzetközi emberi jogi dokumentumokban biztosított emberi jogok magyarországi érvényesülését, és a közvélemény tájékoztatása mellett jogi segítséget nyújt mindazoknak, akik a Bizottság tevékenységi körébe tartozó jogsérelemmel fordulnak hozzá. A Bizottság 2009-ben beadvánnyal fordult az Alkotmánybírósághoz azt kérve, hogy a testület semmisítse meg a TÉSZ kiszabását lehetővé tevő rendelkezéseket, mert a TÉSZ sérti az emberi méltósághoz való jogot. Beadványunkban hangsúlyozták: a társadalom védelme, mint cél a TÉSZ

intézménye nélkül is elérhető, a társadalomra való veszélyességet ugyanis a feltételes szabadságra bocsátáskor a bíróság minden esetben vizsgálja, és 30 év múltán is dönthet úgy, hogy a szabadságvesztést fent kell tartani. Emellett a TÉSZ a büntetés-végrehajtásra is aránytalan terhet ró: olyan rabok szakszerű őrzése, akiknek már nincs vesztenivalójuk, nehéz, veszélyes és egyben rendkívül költséges feladat. Beadványunkról azonban az Alkotmánybíróság 2012. január 1-jéig nem határozott, így az eljárás megszűnt.

3. CPT (Committee for the Prevention of Torture)

Az Európai Tanács közgyűlése által elfogadott 909. ajánlás a Kínzás elleni Nemzetközi Egyezmény. Ennek 1. Cikke alapján jött létre a Kínzás és Embertelen Bánásmód Megelőzésére alakult Európai Bizottság, melyet rendszerint Kínzás Elleni Bizottságnak, vagy egyszerűen CPT-ként emlegetnek. A Bizottság a Nemzetközi Vöröskereszt munkájából mert inspirációt. E szervezet úttörőként fellépve látogatási rendszert épített ki a fogva tartási intézményekkel kapcsolatosan, mely az Egyezmény hatályba lépésének évében tartotta meg első ülését, s egy évvel később, 1990-ben foganatosította első látogatásait, s ezt követően rövid idő alatt befolyásos szervezetté vált. Az Európa Tanács emberi jogvédő rendszerének szerves része, amely bíróságon kívül, „pro-aktív” mechanizmust hoz létre az Emberi Jogok Európai Bíróságának utólagos bírósági ellenőrző mechanizmusával párhuzamosan.³⁷ A CPT hazánkban már 5 alkalommal járt, melyek közül kiemelkedik – témánk szempontjából – a 2005-ben és 2007-ben tett látogatásuk. Ebben az évben a tényleges életfogytiglani szabadságvesztésüket töltő fogvatartottak elhelyezésére szolgáló HSR (hosszúidős speciális rezsim) körletrészt tekintették meg a Szegedi Fegyház és Börtön I. számú objektumában, melyet a hétköznapi nyelvben csak Csillagnak becéznek.

A 2005-ös magyarországi helyszíni látogatást követő jelentésben a CPT számos ajánlást és észrevételt tett az életfogytig tartó szabadságvesztést töltők számára nyitandó speciális részleg nyitásának tervére³⁸ (vagyis azon fogvatartottak számára, akik életfogytig tartó szabadságvesztést töltenek és nem bocsáthatók szabadlábra, csak kegyelem útján, kivételes körülmények esetén). A Bizottság kiemelten hangsúlyozta, hogy az életfogytig tartó szabadságvesztésre ítéltnek a hosszú időtartamú szabadságvesztést töltőktől való

³⁷ VÓKÓ, GY., Európai büntetés-végrehajtási jog. DIALOG Campus, 2006, 282. p.

³⁸ A CPT jelentés helyszíni látogatásról és a magyar hatóságok válasza, a magyar hatóságok kérésére, nyilvánosságra került (ld. CPT/Inf (2006) 20 és CPT/inf (2006) 21.)

elkülönítésének nem látszik indokoltsága. A magyar hatóságok a jelentésre tett válaszukban közölték, hogy felállították a HSR részleget. A Bizottság visszatért a szegedi börtönbe, hogy megvizsgálja azt, hogy hogyan működik a részleg a gyakorlatban. A CPT bizottsága alapos felméréseket végzett, melyeket a Büntetés-végrehajtás Országos Parancsnokságával és a Szegedi Fegyház és Börtön vezetőségével együttműködve hajtottak végre. A látogatás után elkészített jelentés főbb elemeit érdemes alaposabban is megvizsgálni.

3.1. A CPT észrevételei a TÉSZ-esek elhelyezésével kapcsolatosan

A CPT utalt arra, hogy a hosszú távú szabadságvesztésnek számos deszocializációs hatása van. Továbbá az intézményesítés ezeknél az elítélteknél a pszichológiai problémák széles skáláját okozhatja (ide értve az önbecsülésük elvesztését és a szociális készség károsodását). Ezek a kockázatok az életfogytig tartó szabadságvesztést töltőknél még magasabbak, mivel az egész életüket börtönben kell tölteniük. A Bizottság álláspontja szerint, a HSR raboknak nyújtott tevékenységi programoknak ezeket a hatásokat kell pozitív módon csökkenteni. A HSR részlegben fogvatartott elítélteknek számos céltudatos tevékenységhez van hozzáférési lehetőségük (munka, oktatás, sport, rekreáció).

A HSR részleg számos tevékenységet tesz lehetővé egyénre szabott tervek alapján. A szakértő csoportnak volt a kötelessége, hogy a fogvatartottakkal megbeszélve az ilyen terveket elkészítse. A részleg működési szabályzata szerint az elhelyezetteknek kötelességük dolgozni zárkájukban vagy a börtön műhelyében (azzal a feltétellel, hogy a börtön más részlegeiben elhelyezettekkel nem kerülhetnek kapcsolatba). A rekreációs tevékenységek számos fajtájára volt lehetőség a kommunális helyiségekben, amikor a HSR részleget megnyitották: ping-pong, asztali foci, fitnesz, táblajátékok, főzés, kézművesség. Ezeket a tevékenységeket a HSR részlegben elhelyezett egy másik, általa kiválasztott HSR részlegben fogvatartottal együtt végezhetette. A HSR részleg elítélteinek lehetősége volt számítógép hozzáférésre is a fogvatartás területén. Továbbá vallásukat is gyakorolhatták.

Mindemellett a delegáció úgy találta, hogy ezek a potenciális lehetőségek nem realizálódtak. Ennek illusztrálására, két életfogytig tartó szabadságvesztést töltő, akik korábban más részlegben voltak elhelyezve, miután a HSR részlegbe kerültek, nem végezhettek munkát a bútorüzemben. Végül mindketten kérték, hogy elhagyhassák ezt a részleget és más fogvatartási területre kerüljenek át. Minden HSR részlegbeli fogvatartottnak ajánlottak fizetéssel járó munkát (pl. kötszerek és fogpiszkálók csomagolását vagy matchboxok összeszerelését).

A CPT javasolta a magyar hatóságoknak, hogy intézkedjenek annak érdekében, hogy az eredeti koncepcióra visszatérve, a HSR részleg fogvatartottjainak biztosítsák tevékenységek széles skáláját egyénre szabott tevékenységi tervek alapján. Szükséges nagy erőfeszítéseket tenni a hosszú távú strukturált tevékenység érdekében (különösen a szakmunka és az oktatás érdekében). Továbbá, meg kell változtatni azt a jelenlegi gyakorlatot, hogy a HSR részleg fogvatartottjai az idejük nagy részét bezárva a zárkájukban töltik. Amikor a HSR egységet létrehozták, annak az volt a szándéka, hogy különös figyelmet fordítsanak az életfogytig tartó büntetésre ítélték és más hosszú távon fogvatartott elítélteknek az együttes fogvatartására és megvizsgálni annak lehetőségét, hogy az életfogytig tartó szabadságvesztésre ítélték tarthatók-e fogva a HSR egységen kívül.

Szakértői csoport (ide értve a Szegedi Börtön igazgatóhelyettesét, a biztonsági főnököt, az oktatás és pszichológus egység vezetőjét) felelős az elítéltek HSR egységben történő elhelyezéséért, és negyedévente felülvizsgálja a fogvatartottak elhelyezését az elítéltekkel történő konzultációt követően. E csoportnak kell döntenie a fogvatartás körülményeiről (elhelyezése egyedül vagy egy másik fogvatartottal együtt történjen), az egyéni tevékenységi tervről, valamint arról, hogy milyen korlátozások – ha van ilyen- alkalmazandók a fogvatartottakkal szemben, amikor a celláján kívül tartózkodik. A CPT delegáció nem talált olyan jelet, amely a szegedi börtön HSR részlegében dolgozó rabokkal szembeni embertelen bánásmódra utalt volna. Ellenkezőleg, az elítéltek elismerően beszéltek az itt dolgozókról. Általánosan azt jelezték, hogy humánusan bánnak velük és az itteni dolgozóknak ez a hozzáállása éles ellentétben áll a fogva tartás más területein dolgozók magatartásával, valamint az akciócsoportban dolgozókéval.

3.2. Anyagi feltételek

A delegáció számára egyértelmű volt, hogy a magyar hatóságok jelentős beruházást végeztek a HSR részleg zárkáinak jó tárgyi felszereltsége érdekében. Különösen érzékelhető ez, ha a „Csillag” más fogva tartásra szolgáló területeinek zárkáival hasonlítjuk össze. A HSR részlegnek 8 zárkája van, mindegyik kb. 15,5 m², amelyben egy vagy két személy helyezhető el. A zárkák két helyiségből állnak: egy nappaliból (2m² előtérrel a bejáratnál) és egy hálószobából. A zárka fényviszonyai (lámpa és a természetes fény), a szellőztetés és a fűtés megoldásai jó minőségűek, továbbá a helyiségek tiszták voltak. Ezen túlmenően minden zárka belső hálózatu TV rendszerrel volt felszerelve. A TV-t és rádiót a börtön adminisztratív egysége biztosította. Az egység kettő 7,5 m²-es, egyszemélyes „krízis” cellával rendelkezik,

amely elsődlegesen az öngyilkosságra hajlamos rabok megfigyelésére szolgál vagy büntetésként azoknak a raboknak a számára, akik komoly fegyelmi vétséget követtek el, és nem helyezhetők el saját zárkájukban. Ezek a zárkák ugyanúgy felszereltek (ágy, mosdó, és wc, CCTV rendszer).

A börtön vezetése azt a tájékoztatást adta, hogy a 8 általános zárkából 2 zárka 3 személy elhelyezésére szolgálhat. Azt is jelezték, hogy a két „krízis” cella, amennyiben szükséges, úgy normál elhelyezésre is szolgálhat. Minden lehelyezett hozzá tud jutni a tisztálkodási szerekhez. Továbbá naponta fürdési lehetőségük van az egység fürdőszobájában. A delegációhoz az élelmezéssel kapcsolatban panaszt nem tettek. Az elítéltek a zárkájukban étkeznek és a delegációval találkozott fogvatartottak azt mondták, hogy a vallási kívánalmakat és a diétás szükségleteket figyelembe veszik.

3.3. Tevékenységi programok

2005-ben a CPT delegációt nagyon érdekelte a megtervezett szabadidős terület, amely a szó igazi értelmében nem tette lehetővé a szabadlevegős tevékenységet. A „Csillag” épület tetejére a kb. 23 m² terület fedett lett volna, félig plexi-üveggel, félig tetőcseréppel burkolva. A látogatás végén a delegáció kérte a magyar hatóságokat, hogy vizsgálják felül a szabadidős terület már létező terveit, majd a későbbiekben a CPT-t tájékoztatták, hogy a kertet újratervezték annak érdekében, hogy valóban nyitott legyen. A 2007-es vizsgálat megállapította, hogy a magyar hatóságok intézkedtek. A HSR részleg kertje valóban nyitott az égre. Ennek ellenére maradtak nyomasztó dolgok a tervezésben, nincsenek pihenést szolgáló eszközök és nincs a zord időjárás előli menedékhely, továbbá kisebb (kb. 16 m²), mint amit a delegáció 2005-ben a terveken látott.

3.4. Kényszerítő (korlátozó) eszközök

A 2007. évi látogatás során szerzett információk azt mutatják, hogy a bilincs és a bilincsrögzítő öv használata nagymértékben eltúlzott volt a HSR egységes belül. A delegáció kezdetben arról kapott információt, hogy a HSR fogvatartottakra vonatkozó különleges biztonsági intézkedések kimerültek abban, hogy az érintetteket a „Csillag” épületén belüli mozgatás során megbilincseltek. Azonban később kiderült, hogy mind a 10 HSR fogvatartott bilinccsel és bilincsrögzítő övvel egyaránt el volt látva, amikor a tetőn kialakított biztonsági területen szabad levegőn tartózkodtak, illetve amikor látogatást kapnak (amelyek általában zárt körülmények között és a felügyelők jelenlétében zajlanak), valamint az orvosi szobában

zajló konzultáció során. Továbbá még a zárkán kívüli, de körleten belüli mozgás során is rendszeresen bilincset és bilincsrögzítő övet viseltek. Mindemellett az elítéltek a körleten belüli telefonbeszélgetések során is bilincsben maradtak és néhány HSR fogvatartott azt állította, hogy tavaly előfordult, hogy fürdés során is meg voltak bilincselve. A delegációt arról tájékoztatták, hogy ezen intézkedések többségét a 2006. októberében zajlott szokási kísérlet előkészületére adott válaszként vezették be, amelyet a Büntetés-végrehajtás Országos Parancsnoksága által kibocsátott utasítások eredménye volt, annak érdekében, hogy több korlátozást írjon elő az elítéltek számára. A CPT véleménye szerint ilyen intézkedések bevezetése felfogható a „kollektív büntetés” egyik formájaként.

3.5. A külvilággal való kapcsolattartás

Speciális erőfeszítéseket kell tenni az életfogytig tartó vagy hosszabb időtartamú szabadságelvonással járó büntetésüket töltő elítéltek családi kötődései összeomlásának megelőzésére. Különösképpen a lehető leghosszabb és leggyakoribb mértékű látogatásokat és telefonhívásokat kellene lehetővé tenni. A delegáció 2007-es látogatása során tett ténymegállapításaiból kitűnik, hogy valójában nem történtek ilyen erőfeszítések a HSR fogvatartottak tekintetében. Ugyanazon jogosítványokkal rendelkeztek, mint a többi elítélt: havi egy órás látogatásra voltak jogosultak (általában üvegfallal elválasztva és bv. személyzet jelenlétében), melyet már a CPT 2005-ös látogatásáról készült jelentése is elégtelennek minősített, valamint a heti 6 perc telefonbeszélgetésre. A Bizottság felhívta a magyar hatóságokat, hogy lényegesen növeljék meg a látogatásra és a telefon igénybevételére való jogosultságokat (mind gyakoriság, mind időtartam tekintetében) a HSR fogvatartottak vonatkozásában. Továbbá, a nyílt látogatás lenne a főszabály, és az üvegfallal elválasztott látogatás lenne a kivétel.

IV. A hazai tényleges életfogytig tartó szabadságvesztés végrehajtása és gyakorlata

Az Alkotmánybíróság 144/2008. (XI. 26.) AB határozatában kimondta: „az emberi méltósághoz való jogból következik, hogy az elítélteknek lehetőséget kell biztosítani a rehabilitációra, arra, hogy jogsértés nélkül helytálljanak egy szabad társadalom feltételei között. A reintegráció (helyreállítás / visszaállítás / visszahelyezés) pedig megköveteli, hogy az arra objektív szempontok alapján érdemesült elkövető számára egy későbbi, büntetéstől mentes életvitel feltételeit a jog megteremtse. Ez nem csupán a terhelt érdeke, hanem a társadalomé is. (III. 2. 1. pont) A tényleges életfogytig tartó szabadságvesztés esetén, a feltételes szabadságra bocsájtás kizárása miatt, ezt a jogban meghatározott elvet elméleti szinten nem lehetne alkalmazni. Ahogy azt korábban már a CPT jelentések kapcsán tárgyaltam, a szabadság elvonással járó büntetés nem jelentheti azt, hogy a társadalomtól elszigetelve olyan körülményeket biztosítunk, amelyek humánosság szempontjából erősen vitathatóak.

Jelenlegi szabályozás szerint a tényleges életfogytig tartó szabadságvesztésre ítélt férfiakat a Szegedi Fegyház és Börtönben, a Sátoraljaújhelyi Fegyház és Börtönben, míg a női elítélteket a Kalocsai Fegyház és Börtönben kell elhelyezni.

A jogszabályi rendelkezés bevezetése óta 2000-ben 1 fő, 2001-ben 1 fő, 2003-ban 3 fő, 2004-ben 3 fő, 2005-ben 1 fő, 2006-ban 2 fő, 2007-ben 2 fő, 2008-ban 1 fő, 2009-ben 2 fő, 2010-ben 2 fő, 2011-ben 1 fő, 2012-ben 4 fő, 2013-ban 8 fő és 2014-ben eddig 4 fő esetébenes alkalmazta az illetékes bíróság a legsúlyosabb büntetési nemet, a ténylegesen életfogytig tartó szabadságvesztést. Idén az első esetben nővel szemben is kiszabásra került ez a büntetés. A Szegedi Fegyház és Börtönben jelenleg 22 fő ténylegesen életfogytig tartó szabadságvesztésre ítélt tölti szabadságvesztés-büntetését.

A jogszabály hatálybalépésekor készített prognózis szerint a ténylegesen életfogytig tartó szabadságvesztésre ítélt személyek életkora 25 és 30 év között lesz a bűncselekmény elkövetésének időpontjában, 2004 év végéig elítélt 8 fő átlagos életkora 41 év volt.³⁹

³⁹ Csóti András: A magyar börtönügy új kihívása: a tényleges életfogytig tartó szabadságvesztés. Börtönügyi Szemle 2005. 2. 25-28.

A 2009. június 1-ig tényleges életfogytig tartó szabadságvesztésre ítélt 16 fő átlagéletkora a büntetés-végrehajtási intézetbe történő befogadáskor 36 év volt, az utóbbi időszakban ez a szám csökkenő tendenciát mutat.

1. TÉSZ-esek a Szegedi Fegyház és Börtönben

Az alábbi oldalakon nem az életfogytig tartó szabadságvesztés-büntetés jogintézményéről és annak jövőjéről lesz szó, sokkal inkább ennek a büntetési nemnek a gyakorlatban alkalmazott, s a végrehajtás során felmerülő időszerű problémáira kíván reflektálni.

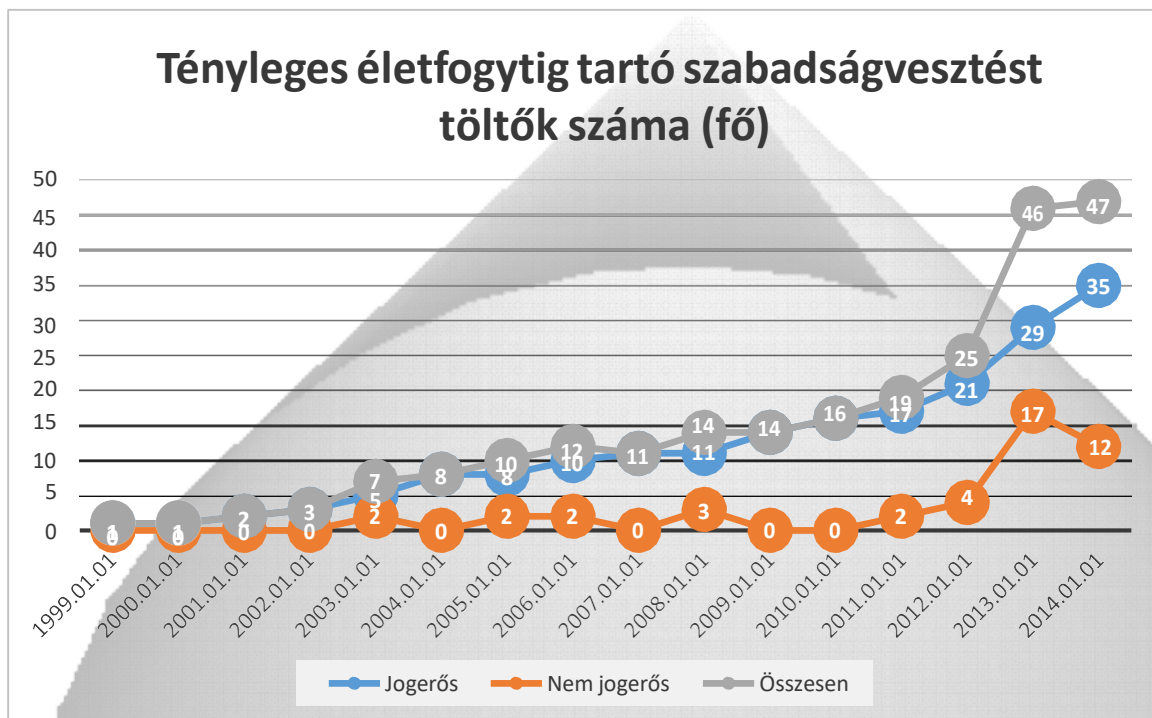
Büntetés-végrehajtási pályafutásomat a Szegedi Fegyház és Börtön 1. számú objektumában kezdtem, így lehetőségem volt első kézből tapasztalni a tényleges életfogytig tartó szabadságvesztésüket töltő fogvatartottak mindennapjait a biztonsági feladatok végrehajtása során. Ezen kívül az alábbi sorok megírásában a különböző beosztásokban szolgálatot teljesítő hivatásos kollégáim szemlélete is nagy szerepet játszott. Arra kerestem tehát válaszokat, hogy milyen hatásai vannak jelenleg, illetve milyen hatásokkal kell számolnia a közeli jövőben a magyar büntetés-végrehajtás szervezetének az extrém hosszú időre ítélt büntetés-végrehajtásából fakadó problémák orvoslása kapcsán? A megnövekedett fogvatartotti létszám az életfogytig tartó szabadságvesztésre ítélt vonatkozásában fokozatosan érezteti hatását, mely nem utolsó sorban a kiszabott ítéletek gyakoriságából, valamint az ítéletekben meghatározott felülvizsgálati idő átlagának megnövekedéséből fakad.

A feltett kérdés vizsgálatának időszerűsége a fentiekén kívül a megváltozott jogszabályi környezet miatt is adott, mely nem utolsó sorban a TÉSZ-re ítélt esetében hatványozottan érvényesül. Azt tapasztaltuk ugyanis, hogy a büntetőpolitika aktuális változásai iránt mindig is érzékeny fogvatartotti populáció életében komoly hangulati ingadozás, kilátástalanság, reménytelenség lett úrrá miközben figyelemmel kísérték az 1949. évi XX. törvény, az Alkotmány helyét átvevő, a 2012. január 1. napján hatályba lépett Alaptörvény társadalmi vitáját,⁴⁰ annak kimenetelét és a törvény elfogadását. Mint ismeretes ugyanis, az Alaptörvény „kőbe véste” a TÉSZ intézményét.⁴¹ Mindezek figyelembe vételével megállapítható, hogy a napjainkban alkalmazott bírói eljárás és büntetőpolitika jelentős változása nem tűnik reálisnak, vagyis az életfogytiglanra ítélt létszámának viszonylag könnyen modellezhető növekedésével a továbbiakban is komolyan számolnunk kell. Az

⁴⁰ A Nemzeti konzultációs ívre felkerült a TÉSZ is. – <http://www.nemzetikonzultacio.hu/>, 2012. 12. 21.

⁴¹ Magyar Közlöny, 2011. 43. szám, 2011. április 25.

elmúlt évek bírói gyakorlatát figyelemmel kísérve egyelőre úgy tűnik, hogy a TÉSZ-re ítélet tekintetében továbbra is éves szinten mintegy 5-6 jogerős ítélettel számolhatunk.⁴² A TÉSZ-re ítélt létszámának növekedését, a várható tendenciákat szemléletesen mutatja be az Országos Parancsnokság 2014 januárjában készült, az alábbiakban közölt grafikonja.

A TÉSZ-ítéletek számításaim szerint jelentősen növekvő tendenciában fognak változni, s az évi 5-6 jogerős ítélet inkább a várható növekmény alsó határán helyezkedik el. Ezt tovább erősíti a fentiekben említett bírói gyakorlat⁴³ és az elmúlt másfél év brutális, több emberáldozattal járó, a sajtóban is nagy visszhangot kapott bűncselekményeinek növekvő mértéke is.

1.1. Rezsimek a Szegedi Fegyház és Börtönben

A Csillag épület „C” utcájában vannak azok a kis zárkák, ahol korábban a „rovott” magaviseletű elítélteket helyeztette el intézetünk első igazgatója, Törökfalvi Török Kálmán, miközben kidolgozta a Királyi Kerületi Börtön erkölcsi osztályzatát.⁴⁴ A Csillag épület „C” utcájának emeletein jelenleg is a kis-zárkás elhelyezés érvényesül. Az első emeletén a 2.

⁴² 2012 végéig töretlen volt az a gyakorlat, hogy a Szegedi Fegyház és Börtön Hosszúidős Speciális Rezsimjében (a továbbiakban: HSR) hajtják végre a TÉSZ-ítéleteket. Jelenleg a 33 jogerős TÉSZ-re ítélt személyek közül 22 fő tölti ítéletét a Szegedi Fegyház és Börtönben.

⁴³ Gaál Attila: Büntetéskiszabási kérdések az új büntető kódexben. Büntetőjogi Kodifikáció, 2003. 4. 7-17. o.–
<http://ujbtk.hu/szakcikkek/buntetojogi-kodifikacio/>, 2012. 12. 20.

⁴⁴ Törökfalvi Török Kálmán: Emlékirat a szegedi királyi kerületi börtön és kir. törvényszéki fogházakról. Engel, Szeged, 1886. 43-44. o.

számú Nevelési Csoport, a pszicho szociális körlet működik, a második emeletén a Biztonsági Speciális Rezsím (a továbbiakban: BSR) körlet, a harmadik emelet pedig a HSR-körletnek ad helyet.

1.1.1. BR-körlet - A Biztonsági Rezsím

A Biztonsági Rezsímben az intézet biztonságára veszélyes, valamint a végrehajtás rendjével folyamatosan szembeszegülő elítélteket helyezünk el. Ezen a körleten jellemzően egy- és kétszemélyes elhelyezés érvényesül. A körleten elhelyezett elítéltek a közös programokon nem, vagy csak kivételesen vehetnek részt. Ezen a körleten is team-rendszer működik. A körlet létszáma 19 fő, ebből 9 fő életfogytig tartó szabadságvesztés-büntetését tölti, 3 fő TЭСZ-es, a fennmaradó 7 fő határozott ideig tartó fegyházbüntetésre van elítélve.

1.1.2. A 2-es számú Nevelési Csoport (pszicho-szociális körlet)

A pszicho szociális körleten azok az elítéltek vannak elhelyezve, akiknek a normál fegyház körleten való elhelyezése az elkövetett bűncselekmény sértettjei miatt (gyermekek, nők, időskorúak) nem megoldható. Ezen a körleten nyernek elhelyezést azok az elítéltek, akiknek az elhelyezése – a végrehajtás során létrejött beilleszkedési problémák miatt – a normál fegyház körleten ellehetetlenült, továbbá azok az elítéltek is, akiknek elhelyezése a szexuális orientáltságuk miatt a normál fegyház körleten nem megoldható (a többi elítélttől „védeni” kell őket)⁴⁵. A körlet létszáma 53 fő, ebből 38 fő életfogytig tartó szabadságvesztés-büntetést, 2 fő TЭСZ-es tölt.

1.1.3. A 4-es számú Nevelési Csoport („nyitott fegyház” körlet)

Az intézet azért hozta létre ezt a nevelési csoportot, mert a példás magatartású, s a végrehajtás rendjéhez igazodó elítéltek részére egyfajta rezsimbeli könnyebbséget kívánt gyakorlatban is meghonosítani, hogy az elítélteket tovább ösztönözze, bevonja a végrehajtásban való együttműködésre. A „könnyített fegyház körlet” egyik fő sajátossága, hogy a napszak egy bizonyos részében a körleten a zárkák nyitva vannak.⁴⁶ Speciális kitétel, egyéni követelmény az itt elhelyezést nyert elítéltek részére, hogy amennyiben fegyelmi cselekményt követnek el, azonnal kihelyezik őket a körletről. A körlet létszáma 67 fő, ebből 1 fő pedig TЭСZ-es.

⁴⁵ Fiáth Titanilla: Szexualitás a börtönben (II. rész). Börtönügyi Szemle, 2012. 3. 41-48. o.

⁴⁶ Az elítéltek ezt a körletet „cukorborsó”-nak nevezik.

Áttekintve a speciális csoportokat, megállapíthatjuk, hogy a felülvizsgálattal életfogytig tartó szabadságvesztésre ítélteknek jóval több, mint a fele, közel 100 fő a speciális csoportok valamelyikében tölti szabadságvesztés büntetését, a TÉSZ-esek esetében pedig csak 1 fő van normál fegyház körleten elhelyezve, a további 20 fő a speciális csoportok valamelyikében tölti ítéletét.

1.1.4. A HSR-körlet, avagy a Hosszúidős Speciális Rezsím

A hosszú időre ítélték körletén a tényleges életfogytiglanra ítélték, illetve a hosszú időtartamú ítéletek miatt kiemelt figyelmet igénylő fogvatartottak vannak elhelyezve.⁴⁷ A körlet működésének jogszabályi alapja a 6/1996. (VII. 12.) IM rendelet 47/A. §-a. A HSR-körlet legalapvetőbb sajátosságai a következők: két helyiségből álló egy- és kétszemélyes zárkák (lakóegységes zárkák), a körlet hermetikusan el van zárva más körletrészekről. A körleten egy önálló sétaudvart alakítottak ki, ahol az elítélt a szabadlevegőn tartózkodhat. Ez a sétaudvar az épület tetején található. Az ide beosztott felügyelők kizárólag ezen a körleten és a BSR körleten teljesítenek szolgálatot. A körlet létszáma jelenleg 13 fő, valamennyi elítélt TÉSZ- szabadságvesztést tölt. A körlet lényegi eleme, hogy a maximális biztonsági feltételek mellett a fogvatartott számára élhető feltételeket biztosítson (otthonbörtön).

A büntetés-végrehajtási szervezet a tényleges életfogytig tartó szabadságvesztés 1999. március 1. napjától történt bevezetése óta, a bíróságok ítélezési gyakorlatának figyelemmel kísérése mellett, keresi a hosszúidős elítéltek sajátos kezelési megoldásait, így hozták létre a HSR-t. Az eltelt idő során igazolódott, hogy e részleg a tényleges életfogytig tartó szabadságvesztést töltő elítélteken kívül más hosszúidős büntetésüket töltők számára is elhelyezésül szolgálhat, míg a tényleges életfogytig tartó büntetést töltő elítéltek más részlegekre is helyezhetők. A HSR rendeltetése – szemben a Bv. tv. 147. §⁴⁸ által szabályozott biztonsági részleggel (BR) – alapvetően a kezelést szolgálva az elítéltek számára sajátos, a biztonsági követelményeknek megfelel elhelyezést biztosít, az ún. „lakóbörtön” kezelési elve mellett. Utóbbi során – szemben más részlegekkel – a klasszikus börtönfunkciók a HSR-en belül érvényesülnek, lehetőség szerint személyre szabott módon. Megjegyezzük, hogy a Bv. tv. hatályba lépése előtt a HSR hosszúidős elítéltek körleteként, rendeleti szinten, biztonsági intézkedésként volt szabályozva. A HSR-re az életfogytig tartó, vagy legalább tizenöt évi szabadságvesztés-büntetését töltő elítélt

⁴⁷ Lásd még: Matovics Csaba: A Szegedi Fegyház és Börtön hosszúidős speciális rezsimű (HSR) körletének működési tapasztalatai. Börtönügyi Szemle. 2009. 2. 99-108. o.

⁴⁸ 2013. évi CCXL. törvény

helyezhető, akinek magatartása, a szabadságvesztés végrehajtása során tanúsított együttműködési készsége, az intézet rendjéhez és biztonságához való viszonya, illetve egyéni biztonsági kockázatelemzése alapján különleges kezelése és elhelyezése indokolt abból a célból, hogy a közösségbe helyezésre felkészítést kapjon, illetve a közösségbe visszahelyezést nyerjen. Az elhelyezés alapja ennek megfelelően a végrehajtás során az elítélre vonatkozóan szerzett tapasztalatok, az elmúlt időszak történései, a bűnügyi személyes adatok és a fogvatartást érintő egyéb információk, valamint az ezekből az adatokból, ismeretekből levont, az elítélt személyére vonatkoztatott kockázatbecslési következtetések, továbbá kezelési célok.

Az egyéniesítés elvének megfelelően a szigorító rendelkezések, illetve a szükséges biztonsági intézkedések együttesen vagy külön-külön alkalmazhatók. Ennek megfelelően az elítélt állandó őrzés és felügyelet alatt áll, a bv. intézet területén engedéllyel és felügyelettel mozoghat, zárkáját zárva kell tartani, zárkájában indokolt esetben belső biztonsági rács alkalmazható. Különös rendelkezés továbbá a HSR-en belüli munkavégzés, az önképzés és az egyéni lelki gondozás, míg ezzel szemben más munkahely, a közösségi szabadidős, sport- és vallási program parancsnoki engedéllyel jelölhető ki, vagy vehető igénybe; a parancsnok e jogkörét átruházhatja. Az elítélteknél tartható tárgyak köre és mennyisége korlátozható, ugyanakkor az elítéltek motiválása érdekében biztosított kedvezmény, hogy a számukra a törvényben biztosított kapcsolattartás gyakorisága növelhető.

2. A HSR körlet kialakítása és jellegzetességei

A nemzetközi kutatások az állandósult bizonytalanság pszichésen romboló hatásait emelik ki. Az "életfogytosok" a sorsukról döntést hozó hatalmat elidegenedettnek érzékelik, és noha tudatában vannak a rájuk irányuló kontrollnak, az aktuális viselkedéssel szembeni elvárásokat zavartan érzékelik és értelmezik, ami elsődleges hatásként szorongást és agresszivitást eredményez. Részben ezek következtében a személyes időstruktúra felborul, ami óhatatlanul további funkciók sérülésével jár együtt. Nagyon nagy gondot jelent az élet és az idő monotóniája, ami a halálíg tartó szabadságvesztés-büntetés esetében kiküszöbölhetetlen. Mindezekből következik, hogy egy halálíg tartó életfogytiglani szabadságvesztést végrehajtó bv. intézetben nagy a valószínűsége annak, hogy a pszichés funkcióiban sérült, semmit sem veszíthető elítélt (ek) rendkívüli eseményeket kövessen (ek)

el. Éppen ezért az ilyen büntetések végrehajtása sajátos feltételrendszer megvalósítását igényli.⁴⁹

A tényleges életfogytig tartó szabadságvesztés végrehajtására a hosszútartamú szabadságvesztés végrehajtásában tapasztalattal rendelkező Szegedi Fegyház és Börtön került kijelölésre. 2003-ban az elhelyezett elítéltek közül 8 fő rendelkezett 30 év feletti ítélettel, további 3 fő esetében jogerősen, 3 fő esetében nem jogerősen az életfogytig tartó szabadságvesztésből történő feltételes szabadságra bocsátás lehetősége kizárásra került.

2003 végétől előkészítő bizottsági munka zajlott az intézetben a tényleges életfogytig tartó szabadságvesztésre ítélték körletének kialakítására, végül a 2004. októberében megszületett egy döntés-előkészítő javaslat: ideiglenes TÉSZ-körletet alapítanak a Szegedi Fegyház és Börtön Csillag körlet III. emelet 2. utcájában. A körletrész úgy lett kialakítva, hogy az épület többi részétől – a függőfolyosó összefüggő padlóvá alakításával, a folyosót lezáró lemezborítású rácsozat beépítésével – „elkülönüljön”. Az elítéltek elhelyezésére a körleten 8 lakóegységes zárka és 2 krízis zárka került kialakításra. A lakóegységes zárka

építészeti térkialakítása rendhagyónak tekinthető abból a szempontból, hogy két kis alapterületű (7,81 m²) lakózárkából került kialakításra. A lakóegységet a garzon jellegű, otthonoszerű funkcionalitások jellemzik. A lakóegység nappali (dolgozó) és éjszakai (háló) zárkából áll. Az elítéltek a belső életterületet ily módon feloszthatják, életformájuknak, ízlésüknek, szükségleteiknek megfelelő környezetet teremthetnek. Az éjszakai zárka kialakításával, az elítélt önálló, személyes intimszférájának területe is megnő.

⁴⁹ Garami Lajos: Élő halottak? A tényleges életfogytiglani szabadságvesztés végrehajtásának problémái. Börtönügyi Szemle 1999. 2. 56-63.

A lakóegységes zárkák szabadságvesztés és az előzetes letartóztatási szabályairól szóló 6/1996 (VII. 12.) IM rendelet 3 számú mellékletében meghatározott berendezési tárgyakkal lettek felszerelve, melyek mindegyike rögzített.

Működtetés

„A HSR rezsim, mint börtön a börtönben rendszer működtetésére kész módszertani modell nem állt rendelkezésre. Ezért több, részelemeiben már kipróbált, garanciálisan működtethető modulból került összeállításra egy nevelés-, kezelés-, ellátás-, gondozáscentrikus, problémakezelő-, megoldó repertoár, melynek egyik alapszempontja a fogva tartás biztonságának az érvényesítése. Börtönfilozófiai szempontból a pragmatikusan működő lakóbörtön rendszer egyik külön kategóriát képező elemeként, „otthon börtönként” tekint rá [a HSR-körletre]. Az „otthon börtön” kialakításakor alapvető törekvés volt, hogy a klasszikus börtönfunkciónak az intézet lehetőségei szerint elsősorban a körleten belül találjon helyet, személyre lebontott módon és – tartalmakkal, a büntetés-végrehajtási alapelveknek megfelelően. A körletnek kettős küldetése van. Az első: a büntetés-végrehajtás keretei között a tartalmas élet feltételeinek lehetőség szerinti biztosítása a tényleges életfogytig tartó szabadságvesztésre ítélték részére. A második: a bv. szerv biztonságos működését, a fogva tartás biztonságát sértő cselekmények, rendkívüli események bekövetkezésének megelőzése.”⁵⁰

A személyre szabott kezelési rendszernek a működés kezdetén fontos eleme volt, hogy a kezelőszemélyzet – beleértve a körletfelügyelőket is – hetente megtartott - értekezleten értékelte a fogvatartottak magatartását, annak változásait, mely alapján javaslatot tett az elhelyezett fogvatartottak kezelésére, a velük szemben alkalmazott mozgáskorlátozó intézkedésekre, az esetleges körletrésről történő kihelyezésre. Ez a gyakorlat megfelelt az Európa Tanács Miniszteri Bizottsága Rec (2003) 23. sz. ajánlásában foglaltaknak. A személyzeti értekezletek megtartására jelenleg a túlszolgálatok csökkentése miatt havonta kerül sor, illetve a kezelőszemélyzet tagjai havi egy alkalommal vesznek részt rekreáción.

A HSR-körletrészen történő elhelyezés meghosszabbításnak jogi háttere 2008. január 1-én módosult, mivel a szabadságvesztés és előzetes letartóztatás végrehajtásának szabályairól szóló 6/1996. (VII. 12.) IM rendelet az új 47/A. § szakasszal egészült ki. A rendelkezés értelmében a Befogadási és Foglalkoztatási Bizottság a körletrészen történő

⁵⁰ Útmutató a hosszúidős speciális rezsim működtetésére. Szeged. Szegedi Fegyház és Börtön, 2005.

elhelyezést 6 hónap időtartamban rendelheti el, melyet az elítélt kérelmére alkalmanként további hat hónappal meghosszabbíthat. Ezen jogszabályi rendelkezés bevezetése óta a HSR-körleten történő elhelyezésének meghosszabbítását összesen egy elítélt nem kérte.

A HSR-körlet jelenlegi létszáma 13 fő, ebből 13 fő ténylegesen életfogytig tartó szabadságvesztésre ítélt. Az intézetbe kerülő jogerősen tényleges életfogytig tartó szabadságvesztésre ítéltknél alapvetően vélelmezzük az együttműködő magatartást, ezért a progresszív rendszerszemléletnek megfelelően {az Európa Tanács Miniszteri Bizottsága Rec (2003) 23. sz. ajánlásának 10. pontja} a szigorúbbtól az enyhébb korlátozások felé haladva kerül sor az elhelyezés, illetve az alkalmazott mozgáskorlátozó eszközök mértékének meghatározására. A körletrészen heti rendszerességgel a pszichológusi szűrés és az orvosi vizsgálat. A jelenleg elhelyezett 13 fő elítélt mindegyike dolgozik. Foglalkoztatásukra szerződésben foglalt megállapodás alapján zárkán végezhető, csekély biztonsági kockázatú munkák esetében van lehetőség. Erre azért van szükség, mert a kapcsolattartás hiányában az elítéltek munkavégzéssel szerzett jövedelemből fedezik szükségleteiket.

Foglalkozások, programok a fogvatartottak számára

A Szegedi Fegyház és Börtönben évtizedes múltja van azoknak a fogvatartotti programoknak, melyeket a nyári iskolaszünetben, a munkáltatás helyszínein történő szabadságolások idejére szervezünk. Ilyen népszerű hagyomány a fogvatartottak körében Dankó Pista Fesztivál és a Csillagpódium is melyen a fogvatartottak is rendszeresen fellépnek. Ezeken a fogvatartotti kulturális eseményeken az intézetbe látogató művészek, zenekarok és előadóművészek tartalmas programokat adnak a fogvatartottaknak. Érdemes megemlíteni például, a korongozó, kerámiás szakkör és az üvegfestő szakkör. Mivel ezeket a foglalkozásokat az elítéltek nagy szorgalommal és magas létszámban látogatják, ezért fokozottan törekednek arra, hogy a kézműves munkára épülő szakköri lehetőségeket bővíteni, a közeljövőben továbbfejleszteni tudják.

Szabadidős lehetőségek

A szabadidős lehetőségek szervezésére fizikailag kevés tér áll rendelkezésre. A körlet kialakításánál említett többfunkciós foglalkoztató helyiségben került berendezésre a főzősarok, itt lettek elhelyezve a sporteszközök, a bordásfal, asztali foci, asztalitenisz és a filmsarok. Vannak olyan elítéltek, akik saját szükségletüknek megfelelően az átlagosnál kevesebb foglalkozáson vesznek részt. Van olyan, aki a lehetőségek ellenére szinte csak a

lelkészi foglalkozásokon vesz részt, vagy csak a főzési lehetőség köt le. Jelenleg legfeljebb 2-3 fős csoportokban vesznek részt az elítéltek szabadidős tevékenységben – a körletrészen kívül megtartott sportfoglalkozásokat kivéve –, melyet jogszabályi rendelkezés alapján az Intézet parancsnoka engedélyez. Egyéni elbírálás alapján kérelmükre néhányan kaptak engedélyt barkácsolási tevékenységre, mely alkotások egészen kiválóak. A körletrészen található növények gondozását, szaporítását az elítéltek végzik, a gondozási lehetőséget kiváltságnak érzik.

A felelősségérzetük fejlesztése érdekében 2008 végén bevezetésre került a kisállat-terápia, melynek pozitív tapasztalatai vannak. Kezdetben csak két állat volt a körleten, ám versengés alakult ki az állatokért, ami szükségessé tette a tengerimalac-populáció növelését. A program rendkívül sikeresnek mondható: az állatok kiválóan alkalmasak arra, hogy az elítéltek érintésszükségletét, törődés-igényét, és azt a szükségletét, hogy szeretetet adjanak és kapjanak, kielégítsék. A kisállattartás bevezetése előtt egy évvel az egyik elítéltet a nevelője a közömbösség megtestesítőjeként jellemezte, azonban most - az elmondottak alapján – az újszülött tengeri malacnak szívmasszázst adott, amikor nem tapasztalta a születést követően az élet jelét, s jelenleg csak azért veszi igénybe szabadlevegőn tartózkodást, hogy a tengeri malac levegőzzön.

Évente 2 alkalommal asztali labdarugó- és asztaliteniszbajnokságot szervezünk a körleten belül. Az „életfogytosok” magatartását általában együttműködő, konformista viselkedés jellemzi. Ítéletük jellege, az izolált körletrészen történő elhelyezés miatt viszont a kiszolgáltatottság érzése magasabb bennük, mint az átlagos elítélt-populációban, ezért egyéni kérelmeik elutasítását nehezen fogadják el, gyakran a döntéshozó személyes ellentétéként értékelik. Érzékenyen reagálnak a személyzet magatartására, hangulatára, napi ügyekben hozott döntéseikre.

Kapcsolattartás

A tényleges életfogytig tartó szabadságvesztésre ítéltknél a fennmaradt, erősebbnek nevezhető kapcsolattartás elsősorban a szülő–gyermek kapcsolatra jellemző, a többiek esetében a kapcsolattartást a ritkaság és rendszertelenség jellemzi. Az elítéltekről elmondható, hogy átlagosan négy engedélyezett kapcsolattartóval rendelkeznek. Több elítélt a hozzátartozóival egyáltalán nem tart kapcsolatot. A kapcsolattartóval rendelkező elítéltekénél a heti rendszerességtől, a két havonkénti alkalomig terjed a levelezés gyakorisága, átlagosan háromhetente írnak levelet.

A telefonálási lehetőséget a HSR-körleten elhelyezett elítéltek közül többen is igénybe veszik, de a telefonhasználat átlagos gyakorisága havonta egy alkalomra tehető a napi telefonálási lehetőség ellenére. Látogatófogadásuk eltérő gyakoriságú, öt elítéltet már három éve nem látogattak, négy elítélt évente, a többi elítélt háromhavonta, illetve havonta fogad látogatót.

Személyzet

A körletrészen a speciális kezelés leglényegesebb elemét az önkéntes jelentkezés és a körültekintő „szűrés” alapján kiválasztott különlegesen képzett személyzet biztosítja. A személyzet tagjai a jelentkezést és kiválasztásukat követően az intézet szakemberei által tartott felkészítő képzésen esnek át. A szolgálatellátás színvonalának megőrzése érdekében részt vesznek az intézet által szervezett állományoktatásokon, mint már említettük: havonta kerül sor személyzeti értekezletre, továbbá rekreációs foglalkozásra. 2008. január 1-jétől fokozottan veszélyes szolgálati beosztássá minősítették a hosszúidős speciális rezsimű körletrészen történő szolgálatteljesítést. A körletrészen jelenleg 15 fő körletfelügyelő teljesít szolgálatot. A körlet vezetésével kapcsolatos feladatokat részmunkaidőben a körlet biztonságáért felelős vezető nevelő látja el.

Intézetben belüli fejlesztési lehetőségek

Az eddigi kezelési tapasztalatokat, valamint a fentieket is figyelembe véve a Szegedi Fegyház és Börtönben a hosszú ideig tartó ítéletek végrehajtása tárgyában új kezelési koncepciót dolgoztak ki, így a HSR-körleten továbbra is főként TÉSZ-re ítéleteket kell elhelyezni, ugyanakkor figyelembe kell vennünk azt, hogy az elmúlt évek során e körletről öt főt a normál fegyház körletre helyeztek ki. Ezen elítéltek zökkenőmentesen beilleszkedtek a HSR-körleten kívüli, „nyitottabb” fegyházkörletek életébe, közülük négy fő az intézet mellett működő Nagyfa-Alföld Kft.-ben dolgozik, egy fő pedig iskolai tanulmányokat folytat. A kihelyezéseket azért is tartják szükségesnek, mert az újonnan befogadott TÉSZ-re ítélték részére nem tudnak kellő mértékben férőhelyet biztosítani a körleten.

Az eddigi kezelési gyakorlatból adódóan nyilvánvaló, hogy az elkövetkezendő időszakban a HSR-körlet egyfajta felkészítő részleg szerepét fogja betölteni. A felkészítés időszaka – ami az elítélt befogadásától a HSR-körletről történő kihelyezéséig tart – eddigi tapasztalatok szerint általában nem lehet kevesebb, mint két év, hiszen egy extrém hosszú ítéletet töltő elítélt megismeréséhez, lelki történéseinek nyomon követéséhez adott esetben

hosszabb időre van szükség. A HSR-körleten szolgálatot teljesítő kezelő személyzet a felkészítő időszakot követően javaslatot tesz az intézet vezetésének az elítélt magatartására tekintettel a HSR-körletről történő kihelyezésére, illetve az elítéltnak az alábbi nevelési csoportok egyikébe való helyezésére:

1) Amennyiben az elítélt a végrehajtás rendjével tudatosan szembeszegül és az intézet biztonságára magas biztonsági kockázatot jelent, a fogvatartottat a BSR-körleten helyezték el egy szakmai bizottság javaslata alapján.

2) Azokkal az elítéltekkel kapcsolatosan, akik a felkészítés során vállalják az együttműködést, normakövetők, beilleszkedésük zökkenőmentesen megtörtént, továbbá prognosztizálható a normakövető ítélettöltésük, születik olyan döntés is, hogy az ún. „nyitott fegyház” körleten legyenek elhelyezve. Ez a körlet – mint már említettem – annyiban különbözik a többi normál fegyház körlettől, hogy a napszak egy bizonyos részében a körlet zárkái nyitva vannak.

3) Amennyiben az elítélt egyéb speciális védelemben részesítendő az elkövetett bűncselekmény, a bűncselekmény sértettjei stb. miatt, úgy lehetőség van rá, hogy egy másik nevelési csoportban, a pszicho-szociális körleten töltse ítéletét.

Az Intézet álláspontja, hogy azok a biztonsági intézkedések, amelyek a HSR-körleten elhelyezett elítéltek vonatkozásában fennállnak – a fokozatosság elvét betartva – adott esetben csökkenthetők, vagy mással helyettesíthetők lehetnek. Ezek közé tartozik például a látogatófogadás rendjének fokozatos átgondolása, valamint a körleten elhelyezett elítéltek mozgatására vonatkozó speciális szabályok felülvizsgálata is. Az elkövetkezendőkben szakpszichológusi monitoring rendszert és nyomon követést szeretnének kidolgozni és bevezetni, mely az elítélt befogadásától az esetleges szabadításáig tart.

Az intézetben egy új személyzeti-rendszer létrehozására tettek javaslatot, mely folyamatosan figyelemmel kíséri a speciális csoportokban elhelyezett elítéltek ítélettöltését, és szükség esetén javaslatot tesz további kezelési, a bánásmóddal kapcsolatos beavatkozások megtételére, illetve az ítéletek töltésével kapcsolatban felmerülő büntetés-végrehajtási szakmai kérdések megvitatására.

3. TÉSZ-esek a Sátoraljaújhelyi Fegyház és Börtönben, valamint a Kalocsai Fegyház és Börtönben

A Sátoraljaújhelyi Fegyház és Börtön a TÉSZ-es elítéltek szabadságvesztés büntetés végrehajtására lett kijelölve azzal, hogy a Különleges Biztonságú Körletrészt (továbbiakban: KBK) alakítsa át az új elítéltek befogadására, valamint szabadságvesztésük végrehajtására. Az intézet KBK körletéről 2012-ben kikerült az utolsó fogvatartott is, ezt követően a körlet nem üzemelt. Jó lehetőségnek mutatkozott ennek a körletrésznek a HSR körletté történő átalakítása, illetve átminősítése. Ez jelentős anyagi ráfordítás nélkül volt megvalósítható, s előnyként mutatkozott az is, hogy a KBK építészetiileg megfelelt a HSR körletrésszel szemben támasztott követelményeknek, a személyi állomány rendelkezésre állt, mely jelentős tapasztalattal rendelkezett a KBK-ra utaltak kezelésében.

A tárgyi feltételek tekintetében a körletrészen 7 db zárka található, amelyből egy speciálisan kialakított és elkülönítésre szolgál, illetve akkor kerül betelepítésre, ha valamely zárkában műszaki meghibásodás történik. A zárkák különböző színűre lettek kifestve, hogy az elhelyezés megváltoztatásakor a fogvatartottakat újabb ingerek ériék. A korábbi lehangoló és egyszerű folyosó átfestése is megtörtént és a többi körletrészhez hasonló dekorációt (virág, festmény) kapott.

Kialakításra került egy egyéni foglalkoztató, ahol a fogvatartottak kis hely és eszköz igényű tevékenységeket végezhetnek. Rendelkezésre áll itt egy számítógép, oktató programokkal, e-könyvekkel, stb. Ugyancsak kialakításra került, egy csoportos foglalkoztató, ahol társas tevékenységeket, nevelői és pszichológiai csoportos foglalkozásokat lehet tartani. Elkészült a körletrész energiatakarékos világításának kiépítése is, új nagyobb fényerőt biztosító energiatakarékos, vandálbiztos lámpatestekkel. A korábban kifogásolt kilátás gátló átalakításaként katedrálüveget tettek a plexilap helyére, mely több fényt enged át.

A HSR körletrész 2013, február 7-ei megnyitása óta jelentősebb hiányosság a körletrész működésében nem jelentkezett. A jelenlegi 7 fő elítélt esetében nyugodt, kiegyensúlyozott hangulati tényezők tapasztalhatóak. Ehhez a körülményhez az is hozzátartozik, hogy jelentősebb konfliktus a személyi állomány és a fogvatartottak között nem alakult ki. Ugyanilyen jelentőséggel bír, hogy a körletrészen elhelyezett fogvatartottak mindegyike munkát végez.

A Kalocsai Fegyház és Börtönben hajtják végre Bács-Kiskun megyében az előzetes letartóztatást, a felnőttkorú női elítéltek börtön és fegyház fokozatú szabadságvesztését, a női elítéltek életfogytig tartó szabadságvesztését, a gyógyító- nevelőcsoportba helyezett női elítéltek szabadságvesztését, valamint a férfi elítéltek börtönfokozatú szabadságvesztéssel összefüggő feladatait is. 2013 óta, pedig a felnőtt női elítéltek TÉSZ-es büntetésüket is itt töltik, melyet jelenleg 1 női elítélt esetében hajtanak végre.

V. Összefoglalás és következtetések

A tényleges életfogytig tartó szabadságvesztés végrehajtása egy összetett és speciális feladat. Hazánkban ma is 15 nem jogerős TÉSZ ítélet van kiszabva, melyek várhatóan 1-2 éven belül jogerőre emelkedhetnek. A jelenlegi tendencia azt mutatja, hogy az elkövetkezendő években a TÉSZ-esek száma tovább fog növekedni, mely betudható a szigorodó büntetőpolitikának is, de az is látszik, hogy a társadalom nem retten vissza a nagyobb súlyú büntetések elkövetéstől sem. Mindezek fényében, az alábbi javaslatokkal élek:

1.) A hosszú idejű szabadságvesztést töltő elítéltek esetében a jövőben nagy hangsúlyt kell fektetni a Kockázatelemzési és Kezelési rendszer adta lehetőségek magvalósítására, valamint az új jogintézmény részeként kialakításra kerülő Központi Kivizsgáló és Módszertani Intézet által meghatározottak végrehajtására, melyek működését az új büntetés-végrehajtási törvény - a 2013. évi CCXL. törvény a büntetések, az intézkedések, egyes kényszerintézkedések és a szabálysértési elzárás végrehajtásáról – határozza meg.⁵¹

2.) A szegedi intézet mintájából kiindulva további speciális programok megvalósításával lehet csökkenteni a börtönártalmakat (pl.: állat- és növényterápia). Ebbe a tevékenységbe civil szervezetek, alapítványok is bevonhatók.

3.) Javasolt kiemelten biztosítani a hit és a vallásgyakorlás felé történő fordulás lehetőségét is. Az intézetbe bejáró börtönmissziók lelki támaszt tudnak nyújtani az érdeklődők részére és a megszokott hozzátartozói kapcsolatokat is képesek pótolni.

4.) Beteggondozói képzéssel erősíteni lehet az „életfogytosok” önellátó képességét. Keresni kell továbbá a késő aktív kori, vagy az öregkori foglalkoztatás módozatait is, mert ezeknek a fogvatartottaknak le fog szinte épülni a kapcsolattartásuk, így csak magukra számíthatnak anyagi, ellátási értelemben, ha pedig kiöregszenek, a gazdasági társaságok munkáltatásából ki fognak esni.

5.) Szakmai munka erősítése érdekében olyasfajta rendszer létrehozása szükséges, amely alkalmas a speciális csoportokban elhelyezett elítéltek itéletöltésének figyelemmel kísérésére, a kezeléssel és bánásmóddal kapcsolatos beavatkozások megtételére, illetve a szakmai kérdések megvitatására. Az intézeteknek kiemelt feladatként kell tekinteni a személyi

⁵¹ A törvény így határozza meg a feladatát a Központi Kivizsgáló és Módszertani Intézetnek. 92.§ (1) A Központi Kivizsgáló és Módszertani Intézet (a továbbiakban: KKMI) a Kockázatelemzési és Kezelési Rendszer alapján elvégzi az e törvényben meghatározott elítéltek kockázatelemző, valamint az egyéb reintegrációs programokat és döntéseket elősegítő vizsgálatát.

állomány rendszeres képzését, továbbképzését, fizikai és pszichikai állapotfelmérésének jogszabályban megfelelő végrehajtását, mentális egészségének megőrzését.

6.) Tekintettel arra, hogy egyre több tapasztalattal rendelkezik a büntetés-végrehajtás a tényleges életfogytig tartó elítéltek speciális helyzetéről, mely egyre több intézetet érінthet, indokolt és időszerű a HSR körletrészek működésére és a hosszú ítéletesek kezelésére vonatkozóan egy módszertani útmutató kiadása.

7.) A tényleges életfogytig tartó szabadságvesztés töltő elítéltek növekvő száma miatt és az intézetek létszámából fakadó zsúfoltság elkerülése érdekében megoldás lehet a Budapesti Fegyház és Börtön jobb csillag objektuma használaton kívüli körletrészének átalakítása, alkalmassá tétele a hosszú időre ítélték fogvatartására, ezáltal a zsúfoltság csökkentése mellett – itt körülbelül 40 fő elhelyezésére van mód – bizonyos mértékben javítható az elítéltek kapcsolattartása azáltal, hogy lakhelyükhöz közelebbi intézetben töltik büntetésüket. További megoldás lehetne a Sopronkőhidai Fegyház és Börtönben működő KBK körletrész HSR körletrésszé alakítása, valamint a Szombathelyi és a Tiszaöki Országos Bv. Intézetekben kialakított speciális körletek beüzemelése.

Mindezek összegzéseként elmondható, hogy a tényleges életfogytig tartó szabadságvesztés jogintézménye hazai és nemzetközi téren is jelentős kihívásokkal néz szembe. A nemzetközi szervezetek látogatásaikkor megfogalmazott javaslatok alkalmazásával még jogszerűbbé és szakszerűbbé válhat a TÉSZ ítéletek végrehajtása. Ennek érdekében további szakmai fórumok, kutatások és vizsgálatok szükségesek.

Bibliográfia

Külföldi jogforrások és irodalmak:

1. BAECHTOLD, A.: Strafvollzug. 2. Aufl. Bern, 2009.
2. Das französische Strafgesetzbuch. Code pénal. Freiburg im Br. 1999. 27.
3. DÜNKEL, F.: Freiheitsstrafe § 38 Dauer der Freiheitsstrafe. In: KINDEHÄUSER, U. (et al.) (Hrsg.): Strafgesetzbuch Nomos Kommentar. Band 1. 3. Aufl. Baden-Baden, 2010.
4. Gesetz zur Therapierung und Unterbringung psychisch gestörter Gewalttäter (ThUG) Therapieunterbringungsgesetz) vom 22.12.2010
5. Italienisches Strafgesetzbuch. Codice penale italiano. Bozen, 1995.
6. JESCHECK, H.-H. (Hrsg.): Die Freiheitsstrafe und ihre Surrogate im deutschen und ausländischen Recht. Band 3. Baden-Baden, 1984.
7. MIR PUIG, S. –A CÁCER , G. R.: Richtungswechsel in der spanischen Kriminalpolitik: Die letzten Reformen des Strafgesetzbuches. Goltdammer's Archiv für Strafrecht (GA), 2005/4. NIGGLI, M. A. (Hrsg.): StGB StPO Schweizerisches Strafgesetzbuch Strafprozessordnung und Nebenerlasse. Basel, 2011.
8. NOORDUYN, C.: Life is life in the Netherlands. IBA Legal Practice Division–Criminal Law Committee Newsletter, September 2008.
9. SCHÖCH, H.: Sicherungsverwahrung im Übergang. Neue Kriminalpolitik (NK), 2012/2
10. STEINHILBER, B.: Mord un Lebenslang. Baden-Baden, 2012.
11. STREE, W.–KINZIG, J.: Freiheitsstrafe § 38 Dauer der Freiheitsstrafe. In: SCHÖNKE, A. SCHRÖDER, H.: Strafgesetzbuch Kommentar. 28. Aufl. München, 2010.
12. VANZYLSMIT, D.: Taking Life Imprisonment Seriously. The Hague
13. WEBER, H.-M.: Die Abschaffung der lebenslangen Freiheitsstrafe. Baden-Baden, 1999.
14. Ley Orgánica 10/1995 de 23 de noviembre, del Código Penal. Artículo 35–36.
15. Case of M. V. Germany, Judgment of 17 December 2009, no. 19359/04
16. Urteil des Bundesverfassungsgerichts vom 4.5.2011.

Felhasznált magyar források és irodalmak:

1. Antal Szilvia – Dr. Tatai Livia: Az életfogytig tartó szabadságvesztés büntetéséről, *Ügyészek lapja* 2008. Különszám
2. Arató László – Bátyi Zoltán: *Életfogytiglan Az apró kortyokban fogyasztott halál*, Quintus Kiadó, 2009
3. Bán Tamás: A tényleges életfogytiglani büntetés és a nemzetközi emberi jogi egyezmények, *Fundamentum* 4/1998.
4. Boross János: A hosszútartamú szabadságvesztés hatása a fogvatartottak személyiségére, *Börtönügyi Szemle* 2/2005.
5. Csóti András: A magyar börtönügy új kihívása: a tényleges életfogytig tartó szabadságvesztés, *Börtönügyi Szemle* 2/2005
6. Dani Zita: A Szegedi Fegyház és Börtön kábítószer prevenciók körlete. *Börtönügyi Szemle*, 2005. 3. szám
7. Fantoly, Zsanett.: A halálbüntetés eltörlése Portugáliában. *Jogtudományi Közlöny*, 1999/8.
8. Fiáth Titanilla: Szexualitás a börtönben (II. rész). *Börtönügyi Szemle*, 2012. 3. szám
9. Földesi Tibor: A nevelési szolgálat és az őrszolgálat összefogása a Szegedi Fegyház és Börtönben. *Módszertani Füzetek*, 1984. 2. szám
10. Földvári, J.: *Magyar büntetőjog általános rész. 6. átdolgozott kiadás*. Budapest, 2002.
11. Gaál Attila: Büntetéskiszabási kérdések az új büntető kódexben. *Büntetőjogi Kodifikáció*, 2003. 4.
12. Garami Lajos: Élő halottak? A tényleges életfogytiglani szabadságvesztés végrehajtásának problémái. *Börtönügyi Szemle* 1999. 2.
13. Hagymási Kornélia: Végtelen idő a rácsok mögött, *Börtönügyi Szemle* 2/2009.
14. Hodosy Annamária: *A szabadságvesztésről és annak alternatíváiról* 2011
15. Jakab, A.: *Az új Alaptörvény keletkezése és gyakorlati következményei*. Budapest, 2011.
16. Kiszely Pál – Nagy István: Az idő rabságában. A hosszú időre ítélt büntetés-végrehajtási helyzete a Szegedi Fegyház és Börtönben. *Börtönügyi Szemle*, 2012. 3. szám
17. Kiszely Pál: Merre tovább, magyar életfogytiglan?, *Börtönügyi Szemle* 1/2013.
18. Kovács Zsolt: *A gyakorlati pszichológia hároméves tapasztalata Szegeden*. Módszertani Füzetek, 1984. 2.

19. Köhalmi László: Az életfogytig tartó szabadságvesztés a magyar büntetőjogban, Börtönügyi Szemle 3/2006.
20. László Zsuzsanna: Örökké tartó rabság, Börtönügyi Szemle 3/2008.
21. Lévy Miklós.: A büntető hatalom és lehetséges korlátai egy alkotmányban, különös tekintettel a bűncselekménnyé nyilvánításra és a büntetésekre. Pázmány Law Working Papers, 2011/24.
22. Lévy Miklós.: Az Emberi Jogok Európai Bírósága a tényleges életfogytig tartó szabadságvesztésről. Jogesetek Magyarázata (JeMa), 2012/3.
23. Matovics Csaba: A Szegedi Fegyház és Börtön hosszúidős speciális rezsimű (HSR) körletének működési tapasztalatai. Börtönügyi Szemle. 2009. 2. szám
24. Mezey Barna: A hosszú tartamú szabadság – büntetés a jogtörténetben; Börtönügyi Szemle 2/2005.
25. Mezey Barna: Az elítéltek osztályozása a 19. század utolsó harmadában. Börtönügyi Szemle, 2004. 3. szám
26. Nagy Ferenc: A hosszútartamú szabadságvesztés büntetőjogi kérdései, Börtönügyi Szemle 2/2005.
27. Nagy Ferenc: Az elmúlt évtizedben, Börtönügyi Szemle 3/2000.
28. Nagy Ferenc: Büntetések, Börtönügyi Szemle 4/1999.
29. Nagy Ferenc: Gondolatok a hosszútartamú szabadságvesztésről és az európai börtönműködésről, Börtönügyi Szemle 1/2013.
30. Nagy István: Művészetterápia a börtönökben. Egy európai uniós pályázat szakmai tapasztalatai Szegeden. Börtönügyi Szemle, 2012. 3. szám
31. Németh Éva – Licsák Ildikó: Filmklub Szegeden. Csoportmunka a fogvatartottak körében. Börtönügyi Szemle, 1998. 1. szám
32. Oláh Miklós: Egy korai klasszifikációs kísérlet a Szegedi Királyi Kerületi Börtönben. Börtönügyi Szemle, 2004. 3. szám
33. Oláh Miklós: Rabtanítók. A felnőttoktatás hagyományai a szegedi Csillagban. Börtönügyi Szemle, 1999. 2. szám
34. Pázsit Veronika: Tájékoztató a Kodifikációs Bizottság üléseiről. Büntetőjogi Kodifikáció
35. Simon Attila: Az Átmeneti Csoport Szegeden. Börtönügyi Szemle, 2005. 3. szám
36. Solt Ágnes: Az életfogytig tartó szabadságvesztés empirikus vizsgálata, Börtönügyi Szemle 2/2009.

37. Szomora, Zs.: Büntetőjogi garanciák az Alkotmányban. Pázmány Law Working Papers, 2011/29.
38. Tibor Torkoly v. Hungary– 4413/06 [2011] ECHR 702 (5 April 2011).
39. Tóth, M.: Az életfogytig tartó szabadságvesztés és a remény joga újabb emberi jogi döntésekben. Jogtudományi Közlöny, 2012/6.
40. Törökfalvi Török Kálmán: Emlékirat a szegedi királyi kerületi börtön és kir. törvényszéki fogházakról. Engel, Szeged, 1886.
41. Útmutató a hosszúidős speciális rezsim működtetésére. Szeged. Szegedi Fegyház és Börtön, 2005.

Internetes források és hivatkozások:

<http://legislationline.org/documents/section/criminal-codes>
<http://paragraf.rs/propisi/krioicni-zakonik.html>
<http://ujbtk.hu/szakcikkek/buntetojogi-kodifikacio/>, 2012. 12. 20.
<http://ujbtk.hu/szakcikkek/buntetojogi-kodifikacio/>, 2013. 01. 10.
<http://www.kriminalvarden.se/en/Other-languages/Sanctions/>
<http://www.legifrance.gouv.fr/affichCode.do?cidTexte=LEGITEXT000006070719&dateTexte=20121206>
<http://www.nemzetikonzultacio.hu/>, 2012. 12. 21.
<http://www.zakon.hr/z/98/kazneni-zakon>
The Portuguese Penal Code. Chapter II. Section I. Article 41. Duration of imprisonment penalty. <http://verbojuridico.com/download/portuguesepenalcode.pdf>